

BIEDRĪBAS „PATVĒRUMS „DROŠĀ MĀJA”” PROJEKTS

**„Starpinstucionālās un
starpprofesionālās sadarbības
pilnveidošana darbam ar trešo
valstu pilsoņiem”**

Kultūras ministrija

European Integration Fund

Solidarity and management of migration flows

Informācija ir sagatavota Eiropas Trešo valstu valstspiederīgo integrācijas fonda 2013 . gada programmas projekta „Starpinstucionālās un starpprofesionālās sadarbības pilnveidošana darbam ar trešo valstu pilsoniem” (granta līgums Nr. IF/2013/3/4) ietvaros. Projekts tiek finansēts 75% no Eiropas trešo valstu valstspiederīgo integrācijas fonda un 25% no valsts budžeta līdzekļiem.

Par izdales materiāla saturu atbild biedrība „Patvērums „Drošā māja”” un materiāla izstrādes eksperti — praktiķi Baiba Biezā, Gita Miruškina, Alvis Šķenders, Sandra Zalcmane, informāciju par islāmu un arābu kultūru apkopoja Gerda Makarova.

Satura rādītājs

Priekšvārds	3
Apmācību satura apraksts	4
Termini un to skaidrojums	7
Migrantu tiesības starptautiskajās tiesībās	13
Latvijai saistosie starptautiskie un Eiropas cilvēktiesību dokumenti	14
Imigrantu tiesības Latvijā	16
Likumīga uzturēšanās Latvijā	16
Pastāvīgās uzturēšanās atļauja un Eiropas Savienības pastāvīgā iedzīvotāja statuss	21
Nodarbinātība	21
Uzņēmējdarbība	24
Veselības aprūpe	25
Izglītība	28
Latviešu valodas apguve	32
Sociālā drošība	32
Mājoklis	35
Pilsoniskā un politiskā līdzdalība	37
Transportlīdzekļa vadītāja apliecības maina	38
Likumi un noteikumi, kuri katram būtu jāzina!	38
Kur zvanīt steidzamos gadījumos?	39
Kultūra, starpkultūru saskarsmes aspekti	40
Aizspriedumi, stereotipi, diskriminācija	43
Bēgli – viena no trešo valstu valstspiederīgo grupām	46
Akulturācija, akulturācijas formas un akulturācijas barjeras	48
Ieteikumi, kā pārvarēt barjeras komunikācijā ar citu kultūru cilvēkiem	51
Viena no pasaules reliģijām – islāms	54
Ieteicamā literatūra un resursi latviešu valodā	61

Priekšvārds

“

Pasaule ir daudzkrāsaina kā kaleidoskopā veidota stiklu mozaīka — tā dažās minūtēs uzbur pavisam atšķirīgus skatus. Dažreiz tie ir harmoniski, bet dažreiz — ļoti raibi. Lai veidotos acij tīkama bilde, nereti darītājam ir jāpieliek lielas pūles, vairākkārtīgi grozot kaleidoskopu un pielāgojot ainu savām izjūtām.

Latvija ir valsts, kurā šobrīd dzīvo daudzu tautību cilvēki, un būtu naivi domāt, ka kādu dienu migrācijas process apstāsies, tāpēc ir svarīgi šo daudzveidību saskatīt ne tikai kaleidoskopā, bet arī reālajā dzīvē, un pielietot tā, lai mums visapkārt un mūsos pāšos būtu harmonija. To varam panākt, tikai un vienīgi darbojoties kopā, izzinot un saprotot citu kultūru, rasu un reliģiju pārstāvus.

Cienījamie kolēģi! Lai šis materiāls noder, papildinot Jūsu jau esošās zināšanas un prasmes par starpkultūru jautājumiem!

Sandra Zalcmane,

Biedrības „Patvērumums „Drošā māja”” vadītāja

Apmācību satura apraksts

Apmācību mērķis ▶

Uzlabot dažādu speciālistu kompetenci starpkultūru komunikācijā un zināšanas par trešo valstu pilsoņu uzņemšanas un integrācijas jautājumiem Latvijas reģionos, nodrošinot starpdisciplināru un starpinstitucionālu komandu veidošanos un attīstību.

Apmācību uzdevumi ▶

- ✓ Attīstīt prasmes teorētisko zināšanu pielietošanai praksē, strādājot ar trešo valstu valstspiederīgajiem.
- ✓ Pilnveidot prasmes strādāt ar mērķa grupu, kas pārstāv dažādas kultūras grupas, saskatīt atšķirīgo un kopīgo darbā ar citu reliģisko grupu pārstāvjiem.
- ✓ Paplašināt izpratni par kultūru daudzveidību, palielinot toleranci pret atšķirīgu klientu.
- ✓ Izgūt prasmes veikt profesionālu darbību starpkultūru saskarsmes situācijās.
- ✓ Sniegt praktisko uzdevumu ietvaros priekšstatu par starpkultūru komunikāciju un praktisko darbu ar trešo valstu valstspiederīgajiem Latvijā.

Apmācību dalībnieki ▶

Dažādu nozaru un jomu valsts un pašvaldību institūciju darbinieki, nevalstisko organizāciju pārstāvji no vietām, kurās no 2010. gada biedrība „Patvērums „Drošā māja”” ir īstenojusi Trešo valstu valstspiederīgo integrācijas fonda projektus (Olaine, Ozolnieki, Salaspils, Stopiņi, Liepāja, Alūksne, Balvi, Rīga).

Apmācību norises ilgums un kreditstundu skaits: 3 dienu semināra programma (30 akadēmiskās stundas).

Apmācību lektori ▶

- **Baiba Biezā** — Biedrības „Patvērums „Drošā māja”” konsultante imigrācijas jautājumos
- **Gita Miruškina** — Biedrības „Patvērums „Drošā māja”” juriste
- **Alvis Šķenders** — Biedrības „Patvērums „Drošā māja”” jurists
- **Sandra Zalcmane** — Biedrības „Patvērums „Drošā māja”” vadītāja, sociālā darbiniece

Apmācību metodes ▶

lekcijas/minilekcijas, grupu darbi un citas formālās un neformālās izglītības metodes pieaugušajiem.

Apmācību satura apraksts ▶

Apmācību dalībnieki tiek iepazīstināti ar imigrācijas un imigrantu integrācijas jautājumiem gan starptautiskā, gan Eiropas Savienības, gan Latvijas politikas un tiesiskā regulējuma kontekstā kopumā, jo tas ir būtisks faktors, kuru veido Latvijas speciālistu un pakalpojumu sniedzēju ikdienas prakse. Šajā līmenī teorētiski tiek stāstīts arī par kultūras atšķirībām, dažādības vadību un sociālo darbu ar dažādu kultūru pārstāvjiem. Apmācības kursā būtiski atspoguļot un nošķirt Latvijas esošo situāciju un problemātiku imigrantu integrācijas jomā no vēlamās, tādejādi ļaujot kursu apmeklētājiem ieraudzīt, kas Latvijas situācijā ir darāms, un ko katrs no kursu apmeklētājiem var darīt, lai uzlabotu situāciju imigrantu integrācijas jomā, jo īpaši savā pašvaldībā.

Apmācību programmā tiek iekļautas šādas tēmas: ieskats terminos — kas ir imigrants, emigrants, migrants, ārvalstnieks, trešo valstu valstspiederīgais; imigrācija Latvijā; integrācija — teorētisks ieskats vēsture, stereotipi, aizspriedumi, diskriminācija; Eiropas Savienība un imigrantu integrācija; ES imigrācijas politika; migrantu tiesības un pienākumi starptautiskajās tiesībās; imigrantu tiesības Latvijā; sociālais darbs ar imigrantiem;

stereotīpu, alzspriedumu, diskriminācijas atpazīšana; starpkultūru komunikācija; imigrantu Latvijā — plusi un mīnusi, interneta vidē pieejamie resursi darbam ar trešo valstu valstspiederīgajiem.

Apmācībās sasniedzamie rezultāti ▶

1. iegūtas zināšanas par aizspriedumiem, stereotipiem un mītiem, kas traucē ikdienā strādāt ar kultūratšķirīgu klientu; par trešo valstu valstspiederīgo vajadzībām un ie-spējām saņemt dažādus pakalpojumus Latvijā; par praktiskā darba metodēm darbā ar trešo valstu valstspiederīgajiem.
2. Apgūtas prasmes orientēties pakalpojumos, kas ir pieejami ārvalstniekiem Latvijā; kā profesionāli var veicināt trešo valstu valstspiederīgo integrāciju Latvijā; kā praksē strādāt ar trešo valstu valstspiederīgo; apgūtas arī augstākā līmeņa komunikācijas un sadarbības prasmes, kas nepieciešamas starpprofesionālā sadarbībā ar speciālistiem, kuri sniedz atbalstu ārvalstniekiem.

Termini un to skaidrojums

Brīvības ierobežojums, valsts iestādēm piespiedu kārtā pie-mērojot personai aizliegumu pārvietoties. Eksistē divi aiz-turēšanas veidi: kriminālā aizturēšana, kuras mērķis ir sodīt par pastrādāto noziegumu, un administratīvā aizturēšana, kas garantē to, ka var tikt piemērots cits administratīvais pasākums, piemēram, izraidišana. Daudzās valstīs neregula-larie imigranti tiek aizturēti administratīvā kārtā, jo viņi nav rīkojušies saskaņā ar migrācijas likumiem. Daudzās valstīs persona var tikt aizturēta, kamēr tiek pieņemts lēmums par bēgla statusa vai uzturēšanās atļaujas piešķiršanu, vai par aizvešanu no valsts.

Aizturēšana

Ārzemnieks

Jebkura persona, kas nav Latvijas Republikas pilsonis vai Latvijas Republikas nepilsonis.

Ārvalstnieks

Persona ar citas valstis pilsonību, pavalstniecību. Kādas valsts pilsonis vai pavalstnieks, kurš dzīvo un ilgstoši uzturas ārpus savas valsts teritorijas kādā citā valstī.

Bezvalstnieks (apatrids)

Persona bez pilsonības, pavalstniecības. Persona, kurai neviens valsts netiek uzskatīta par mājvietu un kurai neviens valsts likumi nepiešķir noteiktu statusu.

Bēglis

1951. gada Bēglu konvencija apraksta bēglus kā cilvēkus, kas uzturas ārpus savas dzimtenes vai ierastās dzīves vietas un kam ir pamatotas bailes no vajāšanas savas rases, reliģijas, tautības, pieredības pie konkrētas sociālās grupas vai savas politiskās pārliecības dēļ, un kam ir pārāk lielas bailes vai nevēlēšanās meklēt aizstāvību savā valstī. Tādi cilvēki, kas vairās no konfliktiem vai vardarbības vispārīgā nozīmē, kopumā arī tiek uzskatīti par bēgļiem. Viņi ne tikai nesaņem aizstāvību no savas valsts, bet patiesībā viņu pašu valdības bieži iebiedē vai vajā virus.

<i>Darbspēka migrācija</i>	Ar darbspēka migrāciju apzīmē cilvēku kustību darba meklējumu nolūkā. Darbspēka migrācijas politika balstās uz stingriem konkrētās valsts ekonomiskiem kritērijiem attiecībā uz prasībām pēc darbspēka. ES arvien vairāk valstu izvēlas imigrācijas politiku veidot tā, lai atlases kārtībā uzņemtu vienīgi augsti kvalificētu darbspēku, kas tiek novērtēts punktu sistēmā. Pievēršām vēl dažas valstis tagad cenšas ierobežot zemi kvalificēta darbspēka ieplūšanu savā valstī no valstīm, kas atrodas ārpus ES.
<i>Ekonomiskā migrācija</i>	Ekonomiskā migrācija bieži tiek lietota tajā pat nozīmē kā termins „darbspēka migrācija”. Tomēr šī termina nozīme ir plašāka un var ietvert migrāciju nolūkā uzlabot dzīves līmeni, uzlabojot sociālo un ekonomisko stāvokli. Ekonomiskā migrācija var būt gan likumīga, gan nelikumīga.
<i>Emigrants</i>	Piespiedu vai brīvprātīga izceļošana no savas valsts.
<i>Emigrācija</i>	Izceļošana no valsts/iepriekšējās mītnes zemes. Par emigrāciju dēvē arī dzīvi ārzemēs šāda izceļotāja statusā, emigrantu kopumu kādā valstī.
<i>ES pastāvīgā iedzīvotāja statuss</i>	Statuss nav obligāts un netiek piešķirts personām automātiski. Ir jāatbilst noteikiem kritērijiem: Persona piecus gadus ir nepārtraukti un likumīgi dzīvojusi valsts teritorijā, pieļaujot personas prombūtni ne ilgāk kā sešus secīgus mēnešus vai desmit mēnešus kopumā; Personai jāpierāda pietiekami iztikas līdzekļi gan sevis, gan ģimenes locekļu nodrošināšanai; Personai, kas vēlas iegūt šo statusu, jāapliecina valsts valodas prasme vismaz A2 līmenī.
<i>Gimenes atkalapvienošanās</i>	Process, līdz ar kuru piespiedu kārtā vai labprātīgi šķirti dzīvojošie ģimenes locekļi atkal apvienojas vai nu savā izcelmes zemē, vai citā valstī. Kad ģimene ir atkalapvienojusies valstī, kas nav tās izcelmes vieta, bieži nākas saskarties drīzāk ar attiecīgās valsts piesardzību nekā ar atsaucīgu uzņemšanu.
<i>Imigrants</i>	Persona, kura ikdienā vai sezonā pārvietojas no darba uz dzīves vietu, pārceļas uz dzīvi citā vietā vai valstī. Atbilstīgi tūrisma statistikai, migrantus nepieskaita pie vienas dienas apmeklētājiem un tūristiem.
<i>Imigrācija</i>	Ieceļošana kādā valstī no citas valsts.
<i>Īstermiņa migrācija</i>	Apzīmē ārzemnieka uzturēšanos valstī ar termiņuzturēšanas atlauju. Persona par īstermiņa migrantu tiek uzskatīta līdz pastāvīgās uzturēšanās atlaujas saņemšanas brīdim. Par īstermiņa migrāciju netiek uzskatīts gadījums, kad persona uzturas valstī ar vīzu (arī ilgtermiņa).
<i>Migrants</i>	Termins „migrants” tiek attiecināts uz personu, kas pēc brīvas izvēles pārceļas uz citu reģionu vai valsti. Vissbiežāk tas notiek, lai uzlabotu materiālos vai sociālos apstākļus un pavērtu jaunas iespējas sev un savām ģimenēm. Cilvēki migrē arī daudzu citu iemeslu dēļ.
<i>Migrācija</i>	Migrantai ir cilvēki, kuri pamet savas mājas vai bēg no tām, lai dotos uz jaunu vietu, meklējot iespējas drošākai un labākai dzīvei. Tādējādi terminam „migrants” ir plaša nozīme un tas var ietvert patvēruma meklētājus, bēgļus, personas, kuras pārvietojas valsts iekšienē, migrējošus strādniekus un neregulārus migrantus.
<i>Migrējošs strādnieks</i>	Migrācija ir cilvēku pārceļošana no vienas vietas uz otru. Migrācija var notikt valsts robežas vai starp valstīm.
<i>Naturalizācija</i>	Migrācija atšķiras no tūrisma, jo termins „migrācija” parasti tiek lietots, kad cilvēki dodas uz jaunu vietu, kur viņi apmetīsies vai dzīvos ilgāku laiku un ar kuru viņi veidos ciešas saites.
<i>Cilvēks, kurš veic algotu darbu valstī, kur viņš nav pavalstnieks.</i>	Cilvēks, kurš veic algotu darbu valstī, kur viņš nav pavalstnieks.
<i>Naturalizācija</i>	Naturalizācija ir pilsonības iegūšana vai tautības maiņa, ko realizē persona, kam nav bijusi kārotā valsts pilsonība vai tautība.

<i>Neizraidīšanas princips</i>	Neizraidīšanas princips ir starptautisko bēglu tiesību pamatprincips. Tā būtība ir aizsargāt bēgļus no tā, lai viņi netiktu atgriezti vietās, kur viņu dzīvības un brīvības tiek apdraudētas.	<i>Trešo valstu valstspiederīgais</i>	Ikviena persona, kas nav Eiropas Savienības daļvalstu, Eiropas Ekonomiskās zonas valstu vai Šveices Konfederācijas pilsonis.
<i>Nelegāla cilvēku pārvadāšana</i>	Migrantu kustības paveids, vienojoties ar migrantu un parasti migrantam arī piekrītot samaksāt par neatļautu pārvietošanas pakalpojumu. Neatļautā pārvietošanās var būt ekspluatatīva, bīstama un pat fatāla, tomēr ne paverdzinoša, kā cilvēku tirdzniecības gadījumā.	<i>Vīza</i>	Atzīme pasē vai citā Latvijas Republikas atzītā ceļošanas dokumentā par atļauju ieceļot Latvijā.
<i>Nepilsonis</i>	Latvijas Republikā pastāvīgi dzīvojoša persona, kas līdz PSRS sabrukumam bija PSRS pilsonis, bet pēc tam nav ieguvusi nevienu valsts pilsonību.	<i>Vīza vienotā jeb Šengenas vīza</i>	Vienotā jeb Šengenas vīza ir vīza, ar kuru ārzemnieks vīzā atļauto laiku var uzturēties Latvijā un pārējās Šengenas valstīs — Austrijā, Belģijā, Čehijā, Dānijā, Francijā, Grieķijā, Igaunijā, Islandē, Itālijā, Lietuvā, Luksemburgā, Maltā, Niderlandē, Norvēģijā, Polijā, Portugālē, Slovākijā, Slovēnijā, Somijā, Spānijā, Ungārijā, Vācijā, Zviedrijā, Šveicē un Lihtenšteinā. Vienotajai vīzai ir divas kategorijas — A un C — atkarībā no ieceļošanas mērķa.
<i>Pastāvīgās uzturēšanos atļauja</i>	Dokuments, kas dod tiesības pastāvīgi uzturēties Latvijā.		Šī vīza var tikt izsniegtā, lai uzturētos Šengenas valsts līdotas starptautiskajā tranzīta zonā. Tā ir līdotas tranzītvīza, kas ir nepieciešama atsevišķu valstu pilsoniem, kuriem Šengenas valsts līdostā ir jāpārsēžas no vienas līdmašinas uz citu vai kuru līdmašīna nolaižas Šengenas valsts līdostā pa cejam no vienas ne—Šengenas valsts uz citu ne—Šengenas valsti.
<i>Patvēruma meklētājs</i>	Cilvēks, kas deklarē, ka ir bēgļis, un gaida, kad šo viņa statusu vai nu akceptēs, vai neakceptēs. Terminus neļauj spriest par iespējamo lēnumu šai sakarā, bet vienīgi apzīmē cilvēku, kas tādu gaida. Daži no patvērumu meklētājiem tiks atzīti par bēgļiem, bet daži ne.		Vispārējā kārtībā līdotas tranzītvīzas, kas atļauj atrasties starptautiskajā tranzīta zonā, ir jāpiepras Afganistānas, Bangadešas, Kongo Demokrātiskās Republikas, Eritreas, Etiopijas, Ganās, Irānas, Irākas, Nigērijas, Pakistānas, Sōmālijas un Šrilankas pilsoniem vai ārzemniekiem, kuri ceļo ar nosauktu valstu izdotajiem ceļošanas dokumentiem. Tomēr pastāv arī vairāki izņēmuma gadījumi, kad līdotas tranzītvīza šo valstu pilsoniem nav vajadzīga. Par konkrēto gadījumu jākonsultējas pie pārstāvniecības konsulārās amatpersonas.
<i>Reemigrants</i>	Migrants, kas atgriezies iepriekšējā dzīvesvietā.	<i>Vīza — A kategorija — līdotas tranzītvīza</i>	
<i>Repatriants</i>	Persona, kas atgriežas uz pastāvīgu dzīvi savas pilsonības vai etniskās izcelsmes valstī saskaņā ar likumu vai starpvalstu līgumu (nolīgumu).		
<i>Savienības pilsoni</i>	Ar to saprot gan Eiropas Savienības daļvalstu, gan arī Eiropas Ekonomikas zonas valstu (ES27 + Lihstensteina + Islande + Norvēģija) pilsonus un Šveices Konfederācijas pilsonus, kuriem Latvijā ir līdzvērtīgs statuss ar Latvijas Republikas pilsoniem.		
<i>Termiņuzturēšanās atļauja</i>	Saskaņā ar Imigrācijas likumu, termiņuzturēšanās atļauja ir dokuments, kas ārzemniekiem dod tiesības uzturēties Latvijas Republikā noteiktu laiku. Termiņuzturēšanās atļaujai nav nedz minimālā, nedz maksimālā laika ierobežojuma.		

*Viza – C kategorija –
īstermiņa vīza*

Šī vīza tiek izsniegtā īstermiņa vizītei Šengenas valstīs vai tranzītam caur Šengenas teritoriju. Tā ir īstermiņa vīza, kura, atkarībā no ārzemnieka brauciena mērķa, var tikt izsniegtā vienai, divām vai vairākām ieceļošanas reizēm.

Māksimālais laiks, ko ārzemnieks ar šādu vīzu var uzturēties Šengenas valstīs, ir 90 dienas pusgadā pēc pirmās reizes, kad ir šķērsota robeža starp Šengenas un ne—Šengenas valsti.

*Viza – D kategorija –
ilgtermiņa vīza*

Ārzemniekiem, kuram Latvijā ir nepieciešams uzturēties ilgāk nekā 90 dienas pusgadā, atkarībā no apstākļiem jāpieprasī ilgtermiņa vīza (vai uzturēšanās atlauja). 2010. gada 5.aprīlī ir stājusies spēkā Eiropas Parlamenta un Padomes regula, saskaņā ar kuru ārzemnieks, kuram ir derīga kādas Šengenas valsts izsniegtā ilgtermiņa vīza, var ieceļot un uzturēties citu Šengenas valstu teritorijā līdz 90 dienām pusgadā.

1. Migrantu tiesības starptautiskajās tiesībās

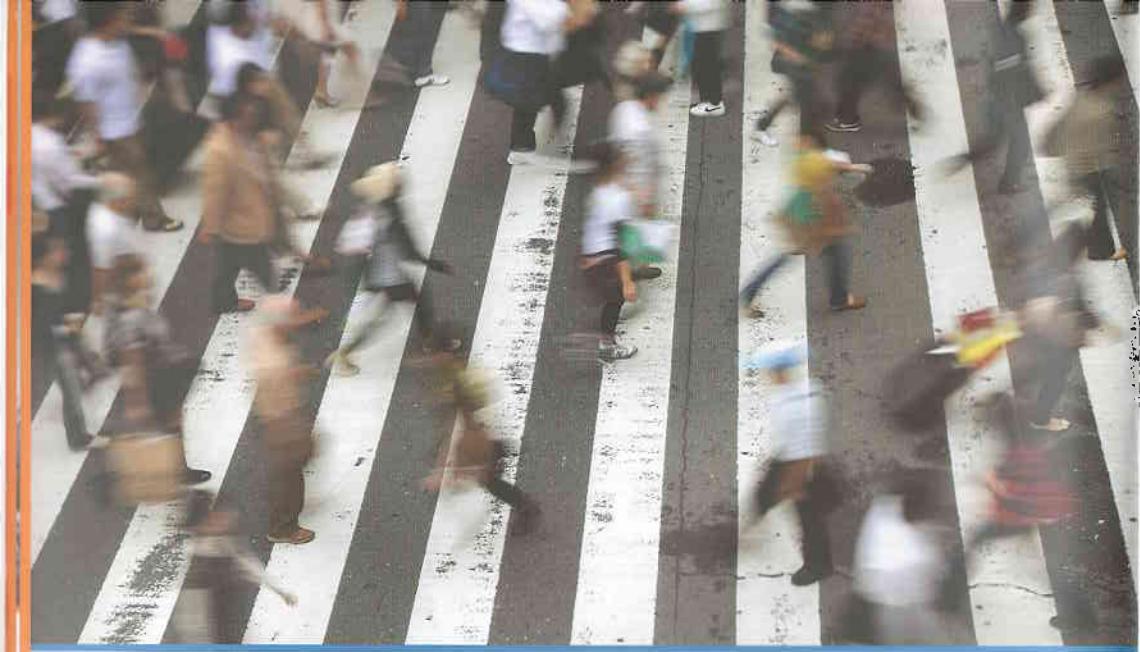
No starptautiskajām tiesībām izriet imigrantu pienākums ievērot nacionālās valsts (tātad arī Latvijas) tiesību normas. Tas ir pienākums ievērot gan Latvijā noteiktos ieceļošanas un uzturēšanas noteikumus, gan administratīvās tiesības un pienākumus (piemēram, ievērot ceļu satiksmes noteikumus, netrokšņot naktīs utt.), gan Latvijā strādāt atbilstoši Latvijas likumu prasībām. Starptautiskajās tiesībās nav noteikts imigrantu pienākums integrēties, tomēr tas tiek sagaidīts no personas, kad tā vēlas naturalizēties.

Svarīgi atcerēties, ka cilvēktiesības tomēr nav absolūtas — atbilstoši starptautiskajām tiesībām valsts var ierobežot noteiktas tiesības ārkārtas situācijās, dodot priekšroku saviem pilsoniņiem, iedzīvotājiem un tikai tad imigrantiem. Pie tam, ja imigrants valstī uzturas nelegāli, tad arī šajā gadījumā var ierobežot imigrantā tiesības, piemēram, pārvietošanās brīvību.

Imigrantu kontekstā svarīgs ir starptautiskajās tiesībās fiksētās personas tiesības pamest jebkuru valsti un atgriezties savā valsti (Vispārējās cilvēktiesību deklarācija (1948).

13.pants; Konvencijas par visu migrantu strādnieku un viņu ģimenes locekļu tiesību aizsardzību (1990.) 8.pants). Šeit ir svarīgi uzsvērt „pamest JEBKURU valsti”, bet tai pat laikā — „atgriezties SAVĀ valsti”. Tātad imigrantiem ir tiesības pamest Latviju, bet ir tiesības atgriezties savā valstī (savas pilsonības, izcelsmes valstī). Neaizmiršsim par izņēmuma situācijām, ja tiesības pamest Latviju tiek ierobežotas ar neizpildītām saistībām, kriminālprocesu utml., kā arī par tām situācijām, kad valsts (imigrantā pilsonības valsts) atsakās uzņemt atpakaļ savus pilsoņus (piemēram, dažkārt šādas situācijas ir attiecībā uz Nigērijas pilsoniem).

Imigrantiem ir pamattiesības kā visām cilvēciskām būtnēm, tāpēc arī uz imigrantiem attiecas vispārējās cilvēktiesības, kas Latvijā ir koncentrētas Latvijas pamatlīkuma — Satversmes 8.nodaļā „Cilvēktiesības”. Cilvēktiesības ir ikkatras personas tiesības uz dzīvību, brīvību, personas neaizskaramību.

2. Latvijai saistošie starptautiskie un Eiropas cilvēktiesību dokumenti

Pēc neatkarības atjaunošanas starptautiskie un Eiropas cilvēktiesību normatīvie dokumenti pakāpeniski tika pārņemti arī Latvijas Republikā.

1990. gada 4.maija deklarācijas „Par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu” I.pantā tika atzīta starptautisko tiesību prioritāte pār nacionālajām tiesībām, bet vēlāk Latvija pievienojās 51 starptautisko tiesību dokumentam, tai skaitā, cilvēktiesību aizsardzības jomā, kas kļuva par pamatu cilvēktiesību nostiprināšanas procesam nacionālajā tiesību sistēmā.

Pienemot likumu „Par Latvijas nacionālo un etnisko grupu brīvu attīstību un tiesībām uz kultūras autonomiju”, 1991. gada 19.martā tika nostiprinātas kultūru daudzveidības aizsardzības tiesiskās garantijas. Šī likuma mērķis ir garantēt visām Latvijā dzīvojošām nacionālajām un etniskajām grupām kultūras autonomijas tiesības, veicināt to līdzdalību saliedētas sabiedrības izveidē, šī likuma ietvaros sekmēt diskriminācijas novēršanu. Tāda autonomija veicina attiecīgās mazākumtautības identitātes saglabāšanu un nostiprināšanu, lauj veikt plašus pasākumus mazākumtautības dzimtajā valodā, nodrošina tās etnisko un nacionālo tradīciju turpināšanu.

Nozīmīgs solis mazākumtautību tiesību nostiprināšanā Latvijā bija 1995. gada 1. februāra Eiropas Padomes „Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību” ratifikācija. Pienemot 2005. gada 26. maija likumu „Par Vispārējo konvenciju par nacionālo minoritāšu aizsardzību”, Latvijas valsts tā 2. pantā definēja, ka nacionālās minoritātes ir „Latvijas pilsoņi, kuri kultūras, reliģijas vai valodas ziņā atšķiras no latviešiem, paaudzēm ilgi tradicionāli dzīvojuši Latvijā un uzskata sevi par piederīgiem Latvijas valstij un sabiedrībai, vēlas saglabāt un attīstīt savu kultūru, reliģiju vai valodu. Personas, kas nav Latvijas vai citas valsts pilsoņi, bet pastāvīgi un legāli dzīvo Latvijas Republikā, (...) kas sevi identificē ar šai definīcijai atbilstošo nacionālo minoritāti, var izmantot Konvencijā paredzētās tiesības, ja vien likums nenosaka izņēmumus”.

Latvijas Republikā ir garantēta visu iedzīvotāju līdztiesība neatkarīgi no attieksmes pret reliģiju, kā arī garantētas iespējas audzināt bērnus saskaņā ar savu reliģisko pārliecību un izglītības iestādēs pēc izvēles apgūt ticības mācību, kā to nosaka 1995. gada 7.septembrī pieņemtais Religisko organizāciju likums.

Lai arī par vienīgo valsts valodu Latvijā ir atzīta latviešu valoda, 1999. gada 9. decembrī pieņemta Valsts valodas likuma normas nosaka, ka neoficiālā saziņā, mazākumtautību iekšējā saziņā, reliģiskajā darbībā, zinātniskos pasākumos u.c. ir iespējams lietot citas valodas ar vai bez tulkojuma valsts valodā.

1994. gada 19. maija likuma „Par pašvaldībām” 15. pantā ir noteiktas pašvaldību autonomās funkcijas, tai skaitā, rūpēties par iedzīvotāju izglītību, kultūru un sekmēt tradicionālo kultūras vērtību saglabāšanu un tautas jaunrades attīstību. Pašvaldības attiecīgās teritorijas iedzīvotāju interesēs var brīvprātīgi īstenot iniciatīvas dažādos jautājumos, ja vien šāda darbība nav aizliegta ar likumu.

3. Imigrantu tiesības Latvijā

3.1. Likumīga uzturēšanās Latvijā

Ārzemnieks, kurš Latvijā ierodas no valsts, kura nav Eiropas Savienības vai Eiropas Ekonomiskās zonas valsts un Šveice (turpmāk tekstā — ārzemnieks), Latvijā var uzturēties ar vīzu vai uzturēšanās atļauju. Vairumā gadījumu uzturēšanās atļauja ārzemniekiem ir nepieciešama tādā gadījumā, ja viņš/a vēlas Latvijā uzturēties ilgāk nekā 90 dienas pus gada laikā.

Ja ārzemnieks Latvijā plāno uzturēties īslaicīgi, tad viņš/a Latvijā var uzturēties ar vīzu.

Vīzas ▶

Dažādu starpvaldību līgumu rezultātā atsevišķu valstu pilsoni Latvijā var ieceļot bez vīzas.

Informāciju par valstīm, kuru valstspiederīgie Latvijā var ieceļot bez vīzas, meklējama Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes mājaslapā www.pmlp.gov.lv un

✉ www.pmlp.gov.lv/lv/sakums/pakalpojumi/iecelosana-lv/vizas,-ielugumi-un-uzaicinajumi

Vīzu iebraukšanai Latvijā var saņemt Latvijas diplomātiskajās vai konsulārajās pārstāvniecībās ārvalstīs. Informāciju par Latvijas diplomātiskajām un konsulārajām pārstāvniecībām ārvalstīs skatīt

✉ <http://www.mfa.gov.lv/konsulara-informacija/2014-12-11-10-55-41/parstavniecibas-kas-izsniedz-vizas-celosanai-uz-latviju>

Visprecīzāko informāciju par vīzu veidiem, to saņemšanas kārtību un izmaksām var uzzināt Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes mājaslapā www.pmlp.lv un Ārlietu Ministrijas Konsulārā departamenta mājaslapā

✉ <http://www.mfa.gov.lv/en/consular-information/entry-into-latvia>

Terminuzturēšanās atļauja ▶

Termiņuzturēšanās atļauju Latvijā ārzemniekiem izsniedz saistībā ar nodarbinātību, komercdarbību, studijām un praksi, zinātnisko darbību, ģimenes saitēm u.c. iemesliem. Pastāv 29 dažādi iemesli, lai pieprasītu terminuzturēšanās atļauju Latvijā.

Terminuzturēšanās atļauja nodarbinātajiem ▶

Ja ārzemnieks ierodas Latvijā uz darba līguma vai uzņēmuma līguma pamata vai, pamatojoties uz citu civiltiesisku līgumu (tajā skaitā kā komercsabiedrības pārvaldes vai izpildinstīcijas loceklis), terminuzturēšanās atļauju izsniedz ne ilgāk kā uz pieciem

gadiem.

Terminuzturēšanās atļauja augsti kvalificētiem speciālistiem — Eiropas Savienības zilā karte ▶

Ja ārzemniekam ir augsta kvalifikācija, kuru apliecina vismaz trīs gadu studijas augstākajā izglītības līmenī specialitātē vai nozarē, viņš/a var saņemt terminuzturēšanās atļauju — Eiropas Savienības zilo karti. To izsniedz uz laiku, kas nepārsniedz 5 gadus.

Terminuzturēšanās atļauja komersantiem un investoriem ▶

Ja ārzemnieks ierodas Latvijā kā komercregistrā reģistrēts individuālais komersants, terminuzturēšanās atļauju izsniedz uz laiku, kas nepārsniedz piecus gadus.

Ja ārzemnieks ir ārvalsts komersanta pārstāvniecības pārstāvis, tad terminuzturēšanās atļauju izsniedz uz laiku, kas nepārsniedz četrus gadus.

Ja ārzemnieks ierodas Latvijā kā komercregistrā reģistrēts valdes vai padomes loceklis, prokūrists, administrators, likvidators vai personālsabiedrības biedrs, kam ir tiesības pārstāvēt personālsabiedrību, vai persona, kura pilnvarota pārstāvēt komersantu (ārvalsts komersantu) darbībās, kas saistītas ar filiāli, tad terminuzturēšanās atļauju izsniedz uz pilnvaru termiņu, bet ne ilgāk kā uz pieciem gadiem. Šai komercsabiedrībai vai

ārziemju komersanta filiālei ir jābūt ierakstītai komercreģistrā ne mazāk kā vienu gadu pirms uzturēšanās atļaujas pieprasīšanas, un tai ir jāveic aktīva saimnieciskā darbība, kas dod ekonomisko labumu Latvijai.

Ja ārzemnieks Latvijā ir iegādājies nekustamo īpašumu un viņam pieder nekustamais īpašums, tad termiņuzturēšanās atļauju izsniedz uz laiku, kas nepārsniedz piecus gadus. Šajā situācijā nekustamā īpašuma kopējā vērtība nedrīkst būt mazāka par 250 000 EUR, un šī īpašuma sastāvā nevar ietilpt laukaimniecībā izmantojamā vai meža zeme. Šāda nekustamā īpašuma kadastrālā vērtība iegādes brīdī nedrīkst būt zemāka par 80 000 EUR. Ja kadastra vērtība ir zemāka, ir nepieciešams sertificēta nekustamā īpašuma vērtētāja apstiprinājums, ka nekustamā īpašuma tirgus vērtība nav mazāka par 250 000 EUR. Lai saņemtu termiņuzturēšanās atļauju, tās saņēmējam nedrīkst būt bijuši nekustamā īpašuma nodokļu maksājumu parādi. Šīs īpašums ir jāiegādājas no Latvijas Republikā vai Eiropas Savienības dalībvalstī, Eiropas Ekonomikas zonas valstī vai Šveices Konfederācijā reģistrētās juridiskās personas, kura Latvijas Republikā ir nodokļu maksātājs; vai no fiziskas personas, kura ir Latvijas pilsonis, Latvijas nepilsonis, Eiropas Savienības pilsonis vai ārzemnieks, kurš Latvijas Republikā uzturas ar derīgu Latvijas Republikā izsniegtu uzturēšanās atļauju. Ja termiņuzturēšanās atļauja tiek pieprasīta pirmo reizi, tad valsts budžetā ir jāiemaksā 5% no nekustamā īpašuma vērtības!

Ja ārzemnieks ir veicis ieguldījumu kapitālsabiedrības pamatkapitālā, to palielinot, vai veicis ieguldījumu kapitālsabiedrības pamatkapitālā, dibinot jaunu kapitālsabiedrību, tad termiņuzturēšanās atļauju izsniedz uz laiku, kas nepārsniedz piecus gadus. Šajā situācijā ieguldījumam ir jābūt vismaz 35 000 EUR, ja tā ir kapitālsabiedrība, kas nodarbina ne vairāk kā 50 darbinieku, un tās gada apgrozījums vai gada bilance nepārsniedz 10 miljonus EUR, un tās valsts un pašvaldību budžetā nodokļos samaksā ne mazāk kā 40 000 EUR; savukārt ieguldījumam ir jābūt vismaz 150 000 EUR, ja kapitālsabiedrība nodarbina vairāk nekā 50 darbinieku, un tās gada apgrozījums vai gada bilance pārsniedz 10 miljonus.

Ja ārzemniekam ir pakātotas saistības ar Latvijas Republikas kreditiestādi ne mazāk kā 280 000 EUR apmērā un ar šo kreditiestādi slēgtā darījuma termiņš nav mazāks par pieciem gadiem, termiņuzturēšanās atļauju izsniedz uz laiku, kas nepārsniedz piecus gadus. Ja termiņuzturēšanās atļauja tiek pieprasīta pirmo reizi, tad valsts budžetā ir jāiemaksā 25 000 EUR!

Termiņuzturēšanās atļauja ģimenes locekļiem ▶

Ārzemnieka laulātajam vai viņa laulātā nepilngadīgajiem (arī aizbildnībā esošajiem) bērniem un aizgādnībā esošajām personām termiņuzturēšanās atļauju izsniedz uz ārzemniekam izsniegtās termiņuzturēšanās atļaujas laiku. Ģimenes locekļiem, kuri ierodas pie ārzemnieka, kuram uzturēšanās atļauja ir izsniepta uz nodarbinātības pamata, ir

nepieciešams uzaicinātāja, piemēram, darba devēja izsaukums.

Ārzemnieki, kuri ir Latvijas pilsoņa vai Latvijas nepilsoņa, vai pastāvīgās uzturēšanās atļauju saņēmušā ārzemnieka radinieki līdz trešajai pakāpei taisnā līnijā vai līdz trešajai pakāpei sānu līnijā, vai arī ir svainis līdz trešajai pakāpei, termiņuzturēšanās atļauju var saņemt reizi kalendārā gadā uz laiku, kas nepārsniedz sešus mēnešus.

Termiņuzturēšanās atļauja zinātniskās darbības veikšanai ▶

Ja termiņuzturēšanās atļauju izsniedz sakarā ar zinātnisko sadarbību institūcijā, kas reģistrēta Latvijas zinātnisko institūciju reģistrā, tad to izsniedz uz laiku, kāds minēts zinātniskās sadarbības līgumā, bet ne ilgāk kā uz pieciem gadiem.

Termiņuzturēšanās atļauja studentiem un praktikantiem ▶

Ja termiņuzturēšanās atļauju izsniedz Latvijas Republikā akreditētas izglītības iestādes audzēknim vai pilna laika studentam, tad to izsniedz uz mācību laiku.

Ja termiņuzturēšanās atļauju izsniedz saistībā ar audzēkņu vai studentu apmaiņu, praksi vai stažēšanos kādā no Latvijas Republikas izglītības iestādēm vai Latvijā reģistrētām komercsabiedrībām, tad to izsniedz uz laiku, kas nepārsniedz vienu gadu.

Citi gadījumi ▶

Termiņuzturēšanās atļauju var saņemt arī gadījumos:

ja ārzemnieks plāno ārstēšanos stacionārā ārstniecības iestādē. Šajā gadījumā termiņuzturēšanās atļauju izsniedz uz laiku, kāds norādīts līgumā ar attiecīgo iestādi.

ja ārzemniekam nepieciešams veikt reliģisko darbību. Šajā gadījumā termiņuzturēšanās atļauju izsniedz uz laiku, kas nepārsniedz vienu gadu.

ja ārzemnieks ir iesaistīts starptautiskā projektā, kurā piedalās Latvijas Republika; vai arī sniedz palīdzību Latvijas Republikas valsts vai pašvaldību institūcijām.

ja ārzemniekam ir derīga citā Eiropas Savienības dalībvalstī izsniepta Eiropas Savienības pastāvīgās uzturēšanās atļauja un viņam/ai nav pamata pieprasīt atļauju saistībā ar iepriekšminētajiem iemesliem.

Termiņuzturēšanās atļauja, kuras derīguma termiņš ir ilgāks par vienu gadu, katru gadu ir jāreģistrē Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldē. Precīzu informāciju par uzturēšanās atļaujas reģistrēšanas kārtību atradīsiet www.pmlp.gov.lv sadaļā "Uzturēšanās atļaujas".

Termiņuzturēšanās atļaujas sanemšana ▶

Dokumentus termiņuzturēšanās atļaujas pieprasīšanai iesniedz Latvijas diplomātiskajās un Konsulārajās pārstāvniecībās ārvalstīs. Kad ārzemnieks būs saņēmis pozitīvu lēmumu

par termiņuzturēšanās atļaujas piešķiršanu, viņš/a saņems vienreizēju vīzu iebraukšanai Latvijā.

Iebraucot Latvijā, ārzemniekam noteiktā laikā būs personīgi jāierodas Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldē, lai tur saņemtu uzturēšanās atļauju.

Kādos gadījumos dokumentus termiņuzturēšanās atļaujas saņemšanai var iesniegt Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldē?

Ārzemnieks vai viņa laulātais un aizgādnībā esošās personas var iesniegt dokumentus termiņuzturēšanās atļaujas pieprasīšanai Latvijā Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldē, ja ārzemnieks:

- ✓ uzturas Latvijā ar derīgu uzturēšanās atļauju;
- ✓ likumīgi uzturas Latvijā un citā Eiropas Savienības daībvalstī un ir ieguvis Eiropas Savienības pastāvīgā iedzīvotāja uzturēšanās statusu;
- ✓ ir ģimenes loceklis Eiropas Savienības pastāvīgā iedzīvotāja statusa leguvējam (un ģimene izveidota pirms tika lūgta uzturēšanās atļauja);
- ✓ ir no valsts, ar kuru Latvijai ir bezvīzu režīms;
- ✓ ir saņēmis citā Šengenas līguma valstī izsniegtu uzturēšanās atļauju, kas ir derīga;
- ✓ uzturas Latvijā ar derīgu vīzu un ir saņēmis darba atļauju Latvijā, vai arī ir augsti kvalificēts nodarbinātais, kurš pieprasī Eiropas Savienības zilo karti.

Termiņuzturēšanās atļaujas saņemšanas procedūra var aizņemt 2 līdz 3 mēnešus!

Lietas, kas jāzina iesniedzot dokumentus termiņuzturēšanās atļaujai:

- ✓ Lai saņemtu termiņuzturēšanās atļauju, ja ārzemnieks plāno Latvijā mācīties, strādāt vai apvienoties ar savu ģimeni, viņam/ai būs nepieciešams darba devēja, mācību iestādes vai radinieka izsaukums. Izsaukums ir derīgs sešus mēnešus pēc tā izsniegšanas.
- ✓ Ārvalstīs izsniegtajiem dokumentiem, piesakoties termiņuzturēšanās atļaujai, ir jābūt legalizētiem.
- ✓ Dokuments, kas apliecina nepieciešamo iztikas nodrošinājumu, ir derīgs trīs mēnešus pēc tā izsniegšanas.
- ✓ Darba izsaukums ir derīgs trīs mēnešus pēc tā izsniegšanas.
- ✓ Izziņa par rentgenoloģiskās vai fluorogrāfiskās izmeklēšanas rezultātiem ir derīga gadu pēc tās izsniegšanas.

✓ Jāuzrāda derīga veselības apdrošināšanas polise.

✓ Termiņuzturēšanās atļaujai nepieciešamos dokumentus var iesniegt latviešu, angļu, franču, krievu un vācu valodās.

3.2. Pastāvīgās uzturēšanās atļauja un Eiropas Savienības pastāvīgā iedzīvotāja statuss

Ja ārzemnieks ir nepārtraukti nodzīvojis Latvijā piecus gadus ar termiņuzturēšanās atļauju, viņam/ai ir tiesības saņemt pastāvīgās uzturēšanās atļauju vai Eiropas Savienības pastāvīgā iedzīvotāja statusu Latvijā. Nepārtraukta dzīvošana Latvijā nozīmē, ka vismaz piecus gadus pirms pastāvīgās uzturēšanās atļaujas vai Eiropas Savienības pastāvīgā iedzīvotāja statusa pieprasījuma iesniegšanas, ārzemnieks nav uzturējies ārpus Latvijas Republikas ilgāk par sešiem secīgiem mēnešiem vai kopā nav bijis ārpus Latvijas ilgāk nekā 10 mēnešus Eiropas Savienības pastāvīgā iedzīvotāja statusa iegūšanas gadījumā, un 12 mēnešus pastāvīgās uzturēšanās atļaujas iegūšanas gadījumā. Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde atsevišķas situācijās, piemēram, slimības gadījumā var attaisnot arī ilgāku prombūtni.

Abas uzturēšanās atļaujas, ārzemniekiem dzīvojot Latvijā, nodrošina daudz plašākas sociālās un ekonomiskās tiesības, TOMĒR ārzemniekiem ar šo statusu nav tiesības piedaīties Latvijas pašvaldību un parlamenta vēlēšanās. Pastāvīgā uzturēšanās atļauja ir piemērota, ja ārzemnieks pamatā vēlas dzīvot un uzturēties Latvijā. Savukārt ES pastāvīgā iedzīvotāja statuss ārzemniekiem ir piemērots, ja viņš/a plāno dzīvot un strādāt vairākās ES daībvalstīs, jo trešās valsts pilsonis, kurš Latvijā ieguvis ES pastāvīgā iedzīvotāja statusu, pēc viena nostrādāta gada kādā citā ES valstī var brīvi mainīt darba devēju.

Lai saņemtu pastāvīgās uzturēšanās vai Eiropas Savienības pastāvīgā iedzīvotāja statusu, ārzemniekiem būs jākārto latviešu valodas zināšanu pārbaudes eksāmens A2 līmenī un jāpierāda iztikas līdzekļu esamība vismaz valstī noteiktās minimālās algas apmērā.

3.3. Nodarbinātība

Tiesības uz nodarbinātību ārzemniekiem, kuru termiņuzturēšanās atļaujas nav izsniegtas uz nodarbinātības pamata

Studentu nodarbinātība

Ārzemniekiem, kuri Latvijā ierodas pilna laika studiju nolūkā akreditētā izglītības iestādē, tiks izsniegtā termiņuzturēšanās atļauja ar tiesībām strādāt 20 stundas nedēļā. Viņa/as uzturēšanās atļaujā būs ieraksts — „Tiesības strādāt 20h nedēļā”. Viņam/ai ir tiesības

strādāt pie jebkura darba devēja.

Ārzemnieki, kuriem ir tiesības uz nodarbinātību bez ierobežojumiem ▶

Atseviškiem ārzemniekiem ar termiņuzturēšanās atļauju tiek piešķirtas nodarbinātības tiesības bez ierobežojumiem. Tas nozīmē, ka viņi ir tiesīgi strādāt pie jebkura darba devēja. Šo ārzemnieku termiņuzturēšanās atļaujā parādīsies ieraksts — „Tiesības strādāt bez ierobežojumiem”.

Tiesības uz nodarbinātību nav ierobežotas zemāk minētajiem ārvalstniekiem, kuriem izsniegtas termiņuzturēšanās atļaujas:

- ✓ Latvijas pilsoņa, Latvijas nepilsoņa vai pastāvīgās uzturēšanās atļauju saņēmuša ārzemnieka laulātajam;
- ✓ Latvijas pilsoņa, Latvijas nepilsoņa vai pastāvīgās uzturēšanās atļauju saņēmuša ārzemnieka bērnam;
- ✓ tāda ārzemnieka ģimenes loceklīm, kuram Latvijas Republīka Izsniegta Eiropas Savienības zilā karte;
- ✓ Latvijas pilsoņa pilngadīgajam bērnam val ģimenes loceklīm;
- ✓ personai, kurai plešķirts alternatīvais statuss, val šīs personas ģimenes loceklīm;
- ✓ personai, kurai Latvijā plešķirts pagaldū alzsardzības statuss;
- ✓ personai, kura iecelta par alzbildni val alzgādni Latvijas pilsonīm vai Latvijas nepilsonīm;
- ✓ personai, kurai piešķirts Eiropas Savienības pastāvīgā ledzīvotāja statuss citā Eiropas Savienības dalībvalstī, vai kā šīs personas ģimenes loceklīm, kurš vienu gadu uzturējis Latvijā ar termiņuzturēšanās atļauju un vēlas tikt nodarbināts Latvijas Republikā.

Pastāvīgās uzturēšanās atļauja un nodarbinātība ▶

Pastāvīgās uzturēšanās atļauju saņēmušajiem ārzemniekiem pieejā Latvijas darba tirgum nav ierobežota. Viņi ir tiesīgi strādāt pie jebkura darba devēja.

Nodarbinātība un latviešu valodas zināšanas ▶

Ārzemnieki lielā daļā profesiju Latvijā var strādāt tikai tad, ja viņi noteiktā līmenī ir apguvuši latviešu valodas zināšanas. Darba tirgum nepieciešamais latviešu valodas prasmes līmenis ir atkarīgs no nodarbinātības valsts vai privātajā sektorā, kā arī no profesijas statusa — vai tā ir reglamentēta vai neregлamentēta. Reglamentēta profesija nozīmē, ka tai valsts vai starptautiskā līmenī ir noteiktas konkrētas profesionālās kvalifikācijas prasības.

Neregлamentētajām profesijām šādas prasības nav noteiktas.

Valsts un pašvaldību iestāžu, tiesu un tiesu sistēmai piederīgo iestāžu, valsts un pašvaldību uzņēmumu, kā arī to uzņēmējsabiedrību darbiniekim, kurās lielākā kapitāla daļa pieder valstij vai pašvaldībai, profesionālo un amata pienākumu veikšanai darbam nepieciešamo latviešu valodas prasmes līmeni nosaka Latvijas valsts, kura var izvirzīt nepieciešamo valsts valodas zināšanu apmēru arī reglamentētajās profesijās.

Priњato iestāžu, organizāciju un uzņēmumu darbiniekim attiecīgās profesijas vai amata pienākumu veikšanai nepieciešamo latviešu valodas prasmes līmeni un pakāpi nosaka darba devējs, tomēr, ja darbinieks ar savu darbu veic noteiktas publiskas funkcijas vai skar likumīgās sabiedriskās intereses, attiecīgā darba veikšanai var būt nepieciešamas latviešu valodas zināšanas.

Darba tiesību aizstāvība ▶

Jautājumus, kas skar diskrimināciju darba vietā, risina Tiesībsarga birojs. Tiesībsargs ir Saeimas ievēlēta amatpersona, kas rūpējas par to, lai Latvijā tiktu ievērotas cilvēktiesības, novērsta diskrimināciju un, lai valsts pārvalde un pašvaldības ievērotu labas pārvaldības principu.

Darbam ir Joti nozīmīga loma labklājības nodrošināšanā un dzīves kvalitātes paaugstināšanā ikviens cilvēka dzīvē, tāpēc ir Joti būtiski, lai ikvienam tiktu nodrošinātas vienlīdzīgas tiesības iegūt darbu, būtu vienlīdzīga attieksme darba veikšanas laikā, kā arī izbeidzot darba tiesiskās attiecības. Īpaša uzmanība pievērsta vienlīdzīgai attieksmei darba attiecībās vīriešiem un sievietēm.

Ikvienam ir vienlīdzīgas tiesības uz darbu, taisnīgiem, drošiem un veselībai nekaitīgiem darba apstākļiem, taisnīgu darba samaksu. Atšķirīgas attieksmes aizliegums noteikts: dibinot darba tiesiskās attiecības; darba tiesisko attiecību pastāvēšanas laikā, it īpaši paaugstinot darbinieku amatā, nosakot darba apstākļus, darba samaksu vai profesionālo apmācību, vai kvalifikācijas paaugstināšanu; uzteicot darba līgumu.

Lai gan Darba likums nosaka vispārīgu atšķirīgas attieksmes aizliegumu visās darba attiecību stadijās, tomēr Darba likumā atsevišķās darba attiecību situācijās ir noteikts detalizētāks regulējums, piemēram, darba intervijā un darba samaksā.

Jautājumos par darba tiesību pārkāpumiem Latvijā ir jāvēršas Valsts darba inspekcijā. Tā ir Labklājības ministrijas pārraudzībā esoša tiešās pārvaldes iestāde, kuras galvenā funkcija ir valsts uzraudzības un kontroles īstenošana darba tiesisko attiecību un darba aizsardzības jomā. Valsts darba inspekcija strādā, lai Latvijas iedzīvotāji būtu sociāli un tiesiski aizsargāti darba tiesību jomā un varētu strādāt drošā darba vidē.

3.4. Uznēmējdarbība

Pašnodarbināta persona ▶

Ar pašnodarbinātu personu Latvijā saprot saimnieciskās darbības veicēju, kas darba ienākumus gūst patstāvīgi, neiesaistoties darba tiesiskajās attiecībās ar darba devēju, un ir reģistrēts Latvijas Republikas Valsts ienēmumu dienestā kā saimnieciskās darbības veicējs. Saimnieciska darbība ir jebkura regulāra un patstāvīga darbība par atlīdzību. Saimnieciskā darbība var būt gan profesionālu pakalpojumu sniegšana, produktu izgatavošana, gan arī ar uzņēmuma līguma izpildi saistītu darbību veikšana.

Pašnodarbināta persona var reģistrēt vairākus darbības veidus un noīgt ne vairāk kā piecus darbiniekus.

Individuālais komersants ▶

Latvijā ar individuālo komersantu saprot fizisku personu, kas veic saimniecisko darbību un kā komersants ir ierakstīta Uzņēmumu reģistrā jeb komercreģistrā. Saimnieciska darbība ir jebkura regulāra un patstāvīga darbība par atlīdzību. Saimnieciskā darbība var būt gan profesionālu pakalpojumu sniegšana, produktu izgatavošana, gan arī ar uzņēmuma līguma izpildi saistītu darbību veikšana.

Fiziskajai personalai, kas veic saimniecisko darbību, ir plienākums pletelkt sevi ierakstīšanai komercreģistrā kā individuālo komersantu, ja gada apgrozījums no tās veiktās saimnieciskās darbības pārsniedz 284 600 EUR val arī tās veiktais saimnieciskā darbība atbilst abām šādām pazīmēm:

1. gada apgrozījums no šīs darbības pārsniedz 28 500 EUR;
2. tā savas saimnieciskās darbības veikšanai nodarblīna vienlaikus vairāk nekā piecus darbiniekus.

Individuālos komersantus reģistrē Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistrā, pamatojoties uz aizpildīto pieteikuma veidlapu un iesniegtajiem dokumentiem. Pēc ieraksta komercreģistrā, tiek izsniegtā reģistrācijas apliecība, kas vienlaikus kalpo arī kā nodokļu maksātāja reģistrācijas apliecība. Reģistrāciju var veikt gan jaunais individuālais komersants, gan viņa/s pilnvarots pārstāvis.

Ja ārzemnieks Latvijā iebrauc kā individuālais komersants, viņš termiņuzturēšanās atļauju var pieprasīt uz laiku, kas nepārsniedz piecus gadus.

Personālsabiedrības vai komersanta pārstāvis ▶

Ja ārzemnieks ierodas Latvijā kā komercreģistrā reģistrēts valdes vai padomes loceklis, prokūrists, administrators, likvidators vai personālsabiedrības biedrs, kuram ir tiesības

pārstāvēt personālsabiedrību, vai persona, kura pilnvarota pārstāvēt komersantu (ārvalsts komersantu) darbībās, kas saistītas ar filiāli, tad termiņuzturēšanās atļauju izsniedz uz pilnvaru termiņu, bet ne ilgāk kā uz pieciem gadiem.

Šai komercsabiedrībai vai ārzemju komersanta filiālei ir jābūt ierakstītai komercreģistrā ne mazāk kā vienu gadu pirms uzturēšanās atļaujas pieprasīšanas, un tai ir jāveic aktīva saimnieciskā darbība, kas dod ekonomisko labumu Latvijai.

Attiecībā uz komercreģistrā reģistrētu sabiedrību ar ierobežotu atbildību amatpersonām šos nosacījumus piemēro, ja sabiedrības pamatkapitāls ir ne mazāks par 2800 EUR.

Ieguldījuma kapitālsabiedrības pamatkapitālā veicējs ▶

Lai piesaistītu ārvalstu investīcijas, Latvijas Republika izsniedz termiņuzturēšanās atļaujas ārzemniekiem, kuri Latvijā veic noteikta lieluma ieguldījumu jau esošas kapitālsabiedrības pamatkapitālā vai jaunas kapitālsabiedrības pamatkapitālā. Šādā situācijā ārzemniekiem ir jāizpilda viens no diviem nosacījumiem:

ieguldījums ir vismaz 35 000 EUR, un tas ir ieguldīts kapitālsabiedrībā, kurā ir nodarbināti ne vairāk kā 50 darbinieki; šīs kapitālsabiedrības gada apgrozījums vai gada bilance nedrīkst būt lielāka par 10 miljoniem EUR; un šai kapitālsabiedrībai gada laikā valsts un pašvaldību budžetā nodokļos ir jāsamaksā ne mazāk kā 40 000 EUR.

ieguldījums ir vismaz 150 000 EUR, un tas ir ieguldīts kapitālsabiedrībā, kurā strādā vairāk kā 50 darbinieki; šīs kapitālsabiedrības gada apgrozījums vai bilance pārsniedz 10 miljonus EUR.

Ārzemnieks, kurš veic ieguldījumu kapitālsabiedrības pamatkapitālā, termiņuzturēšanās atļauju var pieprasīt uz laiku, kas nepārsniedz piecus gadus.

3.5. Veselības aprūpe

Saskaņā ar Latvijas tiesisko regulējumu, Latvijā valsts garantēto medicīnisko palīdzību var saņemt (1) Latvijas pilsoņi, (2) Latvijas nepilsoņi, (3) ES daļīvalstu, EEZ valstu un Šveices pilsoņi, kuri Latvijā uzturas sakarā ar nodarbinātību vai kā pašnodarbinātās personas, kā arī viņu ģimenes loceklji, (4) ārvalstnieki, kuriem ir pastāvīgs uzturēšanās atļauja Latvijā, (5) bēgļi un personas, kurām piešķirts alternatīvais statuss, (6) aizturētās, apcietinātās un ar brīvības atņemšanu notiesētās personas.

Ārvalstnieki, kuri Latvijā ierodas no valsts, kas nav ES un EEZ valsts vai Šveices pilsoņi un Latvijā uzturas ar termiņuzturēšanās atļauju (turpmāk tekstā — ārvalstnieki), tajā skaitā bērni, NEVAR saņemt valsts garantēto medicīnisko palīdzību! Veselības aprūpes pakalpojumi šai ārvalstnieku grupai ir jāapmaksā pašiem un/vai ir jāizmanto privātā veselības apdrošināšana!

Turpretim Latvijas pilsoņu un Latvijas nepilsoņu laulātie, kuriem ir Latvijā izsniegtā ter-

mīnūzeturēšanās atļauja, no valsts pamatbudžeta līdzekļiem bez maksas var saņemt valsts apmaksāto grūtnieču aprūpi un dzemdiķu palīdzību.

Visiem iedzīvotājiem, neatkarīgi no viņu imigrācijas statusa, ir pieejamas bezmaksas ārsta konsultācijas pa telefonu 66016001 latviešu, angļu un krievu valodā. Šo pakalpojumu nodrošina Nacionālais Veselības dienests (NVD). Šis pakalpojums ir pieejams darba dienās no plkst. 17:00 līdz 8:00 un brīvdienās un svētku dienās — visu diennakti.

Neatliekamā medicīniskā palīdzība (03 vai 112)

Ārvalstniekiem un viņu bērniem, kuri Latvijā ierodas no valsts, kas nav ES vai EEZ dalībvalsts vai Šveice un Latvijā uzturas ar termiņuzturēšanās atļauju, neatliekamās medicīniskās palīdzības pakalpojumi ir jāapmaksā pašiem vai veselības apdrošināšanas kompānijai, kurā persona ir apdrošināta.

Izņēmums ir Ukrainas pilsoni un Krievijas pensionāri, kuri neatliekamo medicīnisko palīdzību var saņemt par brīvu saskaņā ar starpvadību līgumā noteiktu vlenošanos.

Veselības aprūpes sistēma

Stacionāros un ambulatoros veselības aprūpes pakalpojumus Latvijā nodrošina valsts, pašvaldību, privātās institūcijas un pašnodarbinātīši. Valsts nosaka obligātās prasības ārstniecības iestādēm un regulē to darbību. Privātās veselības aprūpes institūcijas pacientam piedāvā lielāku pakalpojumu izvēles brīvību.

Veselības aprūpes sistēmu Latvijā var iedalīt trīs līmenos:

Primārā veselības aprūpe. Šajā līmenī pacientam ir pirmā saskare ar veselības aprūpes pakalpojumu sniedzēju. Primāro veselības aprūpi sniedz ģimenes ārsti, pediatri, medicīnas māsas, ārstu palīgi, vecmātes un zobārsti. Primārās veselības aprūpes pakalpojuma sniedzējs var būt neatkarīgs (privāts) pakalpojuma sniedzējs val strādāt privātā vai publiskā ambulatorajā veselības iestādē. Ģimenes ārsts kopā ar sertificētu māsu vai sertificētu ārsta palīgu var nodrošināt pacienta veselības aprūpi gan ģimenes ārsta prakses vietā, gan pacienta dzīvesvietā.

Ārvalstniekam ar termiņuzturēšanās atļauju ir tiesības brīvi izvēlēties, kuru ģimenes ārstu vai speciālistu apmeklēt. Lai reģistrētos pie ģimenes ārsta, kopā ar jūsu izvēlēto ģimenes ārstu ir jāaizpilda vienošanās divos eksemplāros. Ja neapmierina sadarbība ar ģimenes ārstu, pacientam ir tiesības jebkurā mirklī pārreģistrēties pie cita ģimenes ārsta. Sekundārās veselības aprūpes līmenī pacients apmeklē ārstu — speciālistu vai ārstējas slimnīcā. Šajā līmenī orientācija ir uz neatliekamu, akūtu vai plānveida veselības aprūpi. Šos pakalpojumus sniedz valsts, pašvaldību un privātās institūcijas.

Ārvalstniekam ar termiņuzturēšanās atļauju, kurš nesaņem valsts garantētos veselības

aprūpes pakalpojumus, ir tiesības vērsties pie ārsta — speciālista bez ģimenes ārsta nosūtījuma. Samaksa par pakalpojumu dažādās institūcijās atšķiras.

Tiesības nosūtīt pacientu uz stacionāru plānveida ārstēšanai jeb slimnīcu ir primārās aprūpes ārstam vai speciālistam. Uzturēšanās slimnīcā ir maksas pakalpojums. Uzturēšanās slimnīcā vienu dienu Latvijā maksā vidēji 10 EUR. Šajā cenā ietilpst palāta, ēdināšana, medikamenti, atsevišķas slimnīcās arī laboratorijas analīzes un izmeklējumi; šajā cenā nav iekļauta samaksa par ārstu—speciālistu pakalpojumiem.

Augstī specializēti veselības aprūpes pakalpojumi ir tādi, kurus nodrošina vienas vai vairāku medicīnas nozaru speciālisti ar papildus kvalifikāciju. Šajā līmenī tiek ārstēti pacienti, kuriem ir bīstamas un retas slimības un kuru ārstēšanai ir nepieciešama dārga un unikāla tehnoloģija.

Veselības apdrošināšana

Saskaņā ar „Ārzemnieku veselības apdrošināšanas noteikumiem” ārvalstniekam ir tiesības ieceļot un uzturēties Latvijas Republikā, ja viņam ir derīga veselības apdrošināšanas polise, kas garantē ar veselības aprūpi saistīto izdevumu segšanu Latvijas Republikā. Veselības apdrošināšanas polise ir jāuzrāda, lai saņemtu termiņuzturēšanās atļauju.

Veselības apdrošināšanas polise, lai saņemt uzturēšanās atļauju Latvijā, nav nepieciešama personām, kuras pieprasa pastāvīgo uzturēšanās atļauju, ir ģimenes locekļi Eiropas Savienības dalībvalsts, Eiropas Ekonomikas zonas valsts vai Šveices Konfederācijas pilsonim, kura uzturēšanās mērķis Latvijas Republikā ir saistīts ar nodarbinātību, pašnodarbinātās personas aktivitātēm vai pakalpojumu sniegšanu.

Pieprasot vīzu vai uzturēšanās atļauju, polisē norādītais minimālais apdrošinātāja atbildības limits apdrošināšanas periodā nedrīkst būt mazāks par 42 600 EUR. Polises derīguma termiņš nedrīkst būt mazāks par paredzamo ārzemnieka uzturēšanās termiņu Latvijas Republikā vai Latvijas Republikas un vienas vai vairāku citu Šengenas līguma dalībvalstu teritorijā.

Polsei ir jāgarantē: neatliekamā medicīniskā palīdzība; dzīvībai vai veselībai bīstama kritiska stāvokļa ārstēšana stacionārā; transportēšana uz tuvāko ārstniecības iestādi abos iepriekšminētajos gadījumos; transportēšana nogādāšanai atpakaļ izceļsmes valstī smagas slimības vai nāves gadījumā.

Veselības aprūpes pakalpojumu ģeogrāfiskā pieejamība

Primārās veselības aprūpes pakalpojumus Latvijā var saņemt katrā pašvaldībā. Sekundārās veselības aprūpes un augsti specializētos veselības aprūpes pakalpojumus var saņemt galvenokārt lielākajās Latvijas pilsētās.

Bērnu veselības aprūpes iestādes ▶

Lielākās specializētās bērnu daudzprofilu ārstniecības iestādes Latvijā atrodas Rīgā: Bērnu klīniskās universitātes slimīnīca: Torņakalnā, Vienības gatve 45, Rīga, LV—1004; Gaiļezērā, Juglas iela 20, Rīga, LV—1079.

Pacienta tiesības: sūdzības par nekvalitatīvi sniegtiem veselības aprūpes pakalpojumiem ▶

Latvijas „Ārstniecības likums” nosaka, ka pacientam ir tiesības viņam saprotamā veidā saņemt no ārsta informāciju par savas slimības diagnozi, savu izmeklēšanas un ārstēšanas plānu, kā arī par citām ārstēšanas metodēm, prognozi un ārstēšanas procesu. Tāpat pacientam ir tiesības pilnībā vai daļēji atteikties no piedāvātās izmeklēšanas vai ārstēšanas, to apliecinot ar parakstu. Šis likums garantē arī pacienta tiesības saņemt informāciju par veselības aprūpes kvalitāti.

Sūdzības par veselības aprūpes pakalpojumu kvalitāti var iesniegt Veselības inspekcijai. Inspekcija aizstāv pacientu intereses, izskata sūdzības, iesniegumus un priekšlikumus veselības aprūpes jomā un soda nekvalitatīvu veselības aprūpes pakalpojumu sniedzējus. Sūdzības par pārkāpumiem veselības aprūpes jomā var iesniegt arī Tiesībsarga birojam un Pacientu Ombudam.

NVO, kas darbojas veselības aprūpes jomā ▶

Latvijā darbojas vairākas nevalstiskās organizācijas, kas sadarbojas ar ledzīvotājiem, kuriem ir specifiskas veselības aprūpes vajadzības, aizstāv viņu tiesības un intereses. Nevalstiskā organizācija Ziedot.lv atbalsta dažādus sociālus un veselības projektus un palīdz atrast tiem nepieciešamo finansējumu.

3.6. Izglītība

Pirmsskolas izglītība ▶

Latvijā 5 un 6 gadus vecu bērnu sagatavošana pamatskolai ir obligāta, taču mācības bērnudārzā pēc vecāku izvēles var uzsākt ātrāk.

Pirmsskolas izglītības programmas piedāvā valsts un pašvaldību, kā arī privāti bērnudārzi un skolas. Pirmsskolas izglītību bērniem ar speciālajām vajadzībām īsteno speciālajās pirmsskolas izglītības iestādēs.

Valsts un pašvaldību izglītības iestādes ir bez maksas, taču vecākiem ir jāmaksā par bērnu ēdināšanu.

Lai pieteiktu bērnu pirmsskolas izglītības iestādē: ▶

Bērnu var pieteikt rindā bez maksas elektroniski Rīgas pašvaldības portālā www.eriga.lv sadaļā „Reģistrācija pirmsskolai”. Šis pakalpojums šobrīd ir pieejams tikai latviešu valodā.

Piesakot bērnu valsts vai pašvaldību bērnudārzam, vecākiem ir jārēķinās ar garām rindām. Nereti bērns tiek pieņemts divus līdz trīs gadus pēc pieteikšanās.

Ieteicams bērnu bērnudārzā pieteikt uzreiz pēc dzimšanas vai ierodoties Latvijā no ārvalstīm, tāk līdz ir saņemta dzīvesvietas deklarācijas izziņa.

Privātajos bērnudārzos un skolās nav garu rindu bērnu uzņemšanai. Maksa mēnesī ir aptuveni 300 — 350 EUR, iekļaujot ēdināšanu. Informāciju par privātajiem bērnudārziem Rīgā meklējiet www.privatapirmsskola.lv (informācija pieejama latviešu un angļu valodā).

Pamatizglītība un vidējā izglītība ▶

Pamatizglītības programmas apguvi bērni Latvijā uzsāk septiņu gadu vecumā gan valsts un pašvaldību, gan privātās skolās.

Pamatizglītība ir obligāta un tās ilgums ir 9 gadi.

Pamatizglītības programmu var īstenot šādas izglītības iestādes: (1) sākumskola, kas piedāvā pirmo sešu klašu izglītības programmu, (2) pamatskola, kas īsteno pilnu pamatizglītības programmu, (3) vidusskola, kas var īstenot pilnu pamatizglītības programmu, kā arī apvienot ar profesionālās izglītības programmu, kā arī (4) speciālās izglītības iestādes, internātskolas, vakarskolas, ģimnāzijas, sākot no 7.klases u.c.

Latvijā ir divu veidu vidējās izglītības programmas: (1) vispārējās vidējās un (2) profesionālās vidējās izglītības programma.

Vispārējās vidējās izglītības programmā ir pieejami trīs virzieni: (1) vispārizglītojošais virziens, (2) humanitārais un sociālais virziens, (3) matemātikas, dabas zinību un tehnikas virziens.

Profesionālās vidējās izglītības programmas piedāvā profesionālo ievirzi, piemēram, mākslā, mūzikā, komerczinībās, medicīnā utt.

Katrais vidējās izglītības programmas saturu veido 8 obligātie priekšmeti un 3—6 izvēles priekšmeti. Skola var piedāvāt dažus izvēles priekšmetus apgūt arī padzīlināti.

Vispārējās vidējās izglītības programmas ir akadēmiski orientētas, to pamatuzdevums ir sagatavot tālākām studijām augstskolā, bet profesionālās vidējās izglītības programmas ir vairāk orientētas uz profesionālās kvalifikācijas ieguvu.

Jā iestrādā arī īpašas vajadzības, viņš/a var mācīties speciālās izglītības iestādē, kas pielāgo

gota skolēniem ar kustību, dzirdes, redzes un valodas traucējumiem.

Lai reģistrētu bērnu skolā:

Vecākiem ir jāiesniedz iesniegums un jāuzrāda bērna dzimšanas apliecība vai dokuments, kurā norādīts bērna īpatsvars, un vecāka personu apliecinošs dokuments (aizbildnis — lēmums, kas apliecinā aizbildnības nodibināšanas faktu).

Skolas direktors līdzās šiem dokumentiem var pieprasīt dokumentu, kas apliecinā skolēna iepriekš apgūto mācību saturu, kā arī var veikt bērna zināšanu pārbaudi. Tas ir nepieciešams, lai noteiktu, kurā klasē skolēnu uzņemt. Skolas vadība var noteikt arī papildus nodarbības, lai veicinātu skolēna ātrāku iekļaušanos jaunajā mācību iestādē. Valsts un pašvaldību skolās mācības ir bez maksas, taču privātajās skolās maksas sasniedz aptuveni 1000 — 1200 EUR gadā.

Informāciju par privātajām vispārizglītojošām skolām meklējet www.privatskolas.lv

Augstākā izglītība:

Latvijā augstāko izglītību var iegūt gan valsts, gan privātajās augstskolās.

Lai iestātos augstskolā, ir nepieciešams atestāts par vispārējo vidiņo izglītību vai diploms par profesionālo vidiņo izglītību.

Atsevišķā studiju programmas, ja vidiņās izglītības atestāts/diploms ir iegūts ārvalstīs, šis dokuments ir jāiesniedz ekspertīzel Akadēmiskās informācijas centram (www.aic.lv).

Lai iestātos augstskolā, studentiem var būt jākārto iestājpārbaudījumi. Visprecīzākā informācija par uzņemšanas noteikumiem jāmeklē attiecīgās augstskolas mājaslapā vai sazinoties ar attiecīgo augstskolu.

Augstāko izglītību var iegūt akadēmiskā val profesionālā augstākās izglītības programmā.

Akadēmiskās programmas ir orientētas uz teorētisku zināšanu apguvi un šo zināšanu pielietošanu dažādu fenomenu pētniecībā. Pēc šo programmu apguves students iegūst bakalaura, magistra vai doktora zinātnisko grādu.

Profesionālās programmas ir orientētas uz praktisku profesionālu iemaņu apguvi. Pēc šādas programmas apguves students iegūst bakalaura vai magistra profesionālo grādu, vai profesionālo kvalifikāciju. Akadēmiskās programmas var iegūt tikai universitātēs vai augstskolās. Profesionālās studiju programmas var iegūt arī koledžās.

Latvijā var iegūt augstākās izglītības studiju programmas latviešu, angļu un krievu valodā.

Tiesības uz bezmaksas izglītību:

Ārzemniekiem, kuriem ir derīga uzturēšanās atlauja Latvijas Republikā, ir tiesības uz valsts nodrošinātu bezmaksas pamatizglītību un vidējo izglītību. Par augstākās izglītības programmu apguvi ārzemnieki un bezvalstnieki maksā saskaņā ar noslēgto līgumu ar attiecīgo izglītības iestādi.

Izglītības ieguves valoda:

Valsts un pašvaldību izglītības iestādēs izglītību iegūst latviešu valodā. Citā valodā izglītību var iegūt privātās izglītības iestādēs, kā arī valsts un pašvaldību izglītības iestādēs, ja tajās tiek īstenotas mazākumtautību izglītības programmas. Tomēr arī privātajās skolās, kā arī valsts un pašvaldību iestādēs, kas īsteno mazākumtautību izglītības programmu, bērni apgūst latviešu valodu. Latvijā nevar iegūt diplomu par pamatizglītību vai vidējo izglītību, ja netiek nokārtots latviešu valodas zināšanu pārbaudījums.

Latvijā ir vairākas vispārējās izglītības iestādes, kas īsteno mazākumtautību izglītības programmas. Latvijā mazākumtautību izglītības programmas ir pieejamas astoņās mazākumtautību valodās: krievu, polju, ebreju, ukraiņu, igaunju, lietuviešu, romu un baltkrievu valodā. Pamatskolas līmenī skolās vai klasēs, kas īsteno mazākumtautību programmu, daļa mācību stundu notiek mazākumtautību valodā un daļa latviešu valodā. Vidusskolas līmenī 60% mācību stundu notiek latviešu valodā, bet 40% mazākumtautību valodā.

Augstāko izglītību Latvijā valsts augstskolās var iegūt latviešu valodā un angļu valodā, bet privātajās augstskolās — latviešu, angļu un krievu valodā.

3.7. Latviešu valodas apguve

Šobrīd ārzemniekiem netiek piedāvātas valsts apmaksātas regulāras latviešu valodas apguves programmas. Rīgas dome ik pa laikam piedāvā bezmaksas latviešu valodas kursus Rīgas iedzīvotājiem.

Plašāku informāciju meklējiet Rīgas domes Izglītības, kultūras un sporta departamentā
☞ <http://www.iksd.riga.lv/public/31288.html>

Pieaugušajiem bezmaksas valodas kursus dažādām mērķauditorijām piedāvā Nodarbinātības valsts aģentūra ☞ www.nva.gov.lv.

Latviešu valodu var apgūt privātos valodu mācību centros vai individuāli pie latviešu valodas pasniedzēja. Pasniedzēju var atrast, sazinoties ar privātajiem valodu mācību centriem.

Ārvalstu studentiem, kuri Latvijā ierodas studēt, latviešu valodas kursi tiek piedāvāti izvēlētās mācību programmas ietvaros.

Nevalstiskā organizācija "Patvērums "Drošā māja"" piedāvā apgūt latviešu valodu "Moodle" vidē. Plašāku informāciju par šo pakalpojumu var atrast:

- ☞ <http://patverums-dm.lv/lv/moodle-video> (latviešu valoda)
- ☞ <http://patverums-dm.lv/en/platform-moodle> (angļu valoda)
- ☞ <http://patverums-dm.lv/ru/sreda-moodle> (krievu valoda)

Latviešu valodas aģentūra piedāvā vairākus interneta resursus latviešu valodas apguvei. Plašāku informāciju par tiem atradīsiet: ☞ <http://maciunmacies.valoda.lv/>

3.8. Sociālā drošība

Ārvalstniekiem, kuri Latvijā ierodas no valsts, kas nav ES vai EEZ dalībvalsts, un Latvijā uzturas ar termiņuzturēšanās atļauju (turpmāk tekstā — ārvalstnieki), Latvijas sociālā aizsardzības sistēma ir pieejama tikai daļēji.

Ārvalstniekiem, kuri Latvijā ir legāli nodarbināti, daļēji ir pieejami pabalsti, kas ir atkarīgi no ārvalstnieka veiktajām sociālās apdrošināšanas iemaksām. Ārvalstniekiem nav pieejami tie valsts pabalsti, kurus valsts personai maksā neatkarīgi no sociālās apdrošināšanas iemaksu apmēra, kā arī sociālie pakalpojumi, sociālā pašdzība un juridiskā pašdzība.

Pabalsti, kas ir atkarīgi no sociālās apdrošināšanas iemaksām

Saskaņā ar likumu „Par valsts sociālo apdrošināšanu” un „Par maternitātes un slimības apdrošināšanu” ārvalstniekiem darba ņēmējiem ir pieejam šādi pabalsti: (1) slimības pabalsts, (2) maternitātes un paternitātes pabalsts, (3) vecāku pabalsts, (3) apbedīšanas pabalsts, (4) invaliditātes pabalsts, (5) atlīdzība par nelaimes gadījumu darbā.

Bezdarbnieka pabalsts

Bezdarbnieka pabalsts nav pieejams visiem ārvalstniekiem. Atbalstu bezdarba gadījumā var saņemt tikai atsevišķas ārvalstnieku grupas ar termiņuzturēšanās atļauju, un tās ir šādas: (1) Latvijas pilsoņu, nepilsoņu un personu ar pastāvīgās uzturēšanās atļauju laulātie, kuriem ir termiņuzturēšanās atļauja; (2) persona, kurai ir termiņuzturēšanās atļauja sakarā ar zinātniskās darbības veikšanu Latvijā; (3) persona, kurai ir termiņuzturēšanās atļauja sakarā ar cilvēku tirdzniecības upura statusa piešķiršanu Latvijā un pagaidu aizsardzības statusa piešķiršanu Latvijā; (4) persona, kurai ir termiņuzturēšanās atļauja sakarā ar alternatīvu statusa vai bēgla statusa piešķiršanu Latvijā; kā arī alternatīvu statusa ieguvēja ģimenes loceklis, kuram ir termiņuzturēšanās atļauja Latvijā; un bēgla ģimenes loceklis, kuram ir pastāvīgās uzturēšanās atļauja Latvijā; (5) persona, kurai ir Eiropas Savienības pastāvīgā iedzīvotāja uzturēšanās atļauja sakarā ar Eiropas Savienības pastāvīgā iedzīvotāja statusa piešķiršanu Latvijā, vai minētās personas laulātais, kuram ir termiņuzturēšanās atļauja Latvijā; (6) persona, kura ir Eiropas Savienības zilās kartes turētājs un kuram šī karte ir derīga. Šiem ārvalstniekiem, lai saņemtu bezdarbnieka pabalstu, kopejais apdrošināšanas stāžs nedrīkst būt mazāks par vienu gadu. Pārejām trešo valstu pilsoņu ar termiņuzturēšanās atļauju grupām nav tiesību saņemt atbalstu bezdarbniekiem un darba meklētājiem.

Pensija

Saskaņā ar Labklājības ministrijā pieejamo informāciju ar atsevišķām trešajām valstīm — Krieviju, Ukrainu, Baltkrieviju, ASV un Kanādu — Latvija ir noslēgusi divpusējo sadarbības līgumu, kas paredz, ka stāžs, kuru ārvalstnieks uzkrāj Latvijā tiek pārskaitīts uz konkrēto izcelsmes valsti, kas nozīmē, ka ārvalstnieka Latvijā veiktās sociālās apdrošināšanas iemaksas tiek ņemtas vērā arī ārvalstnieka izcelsmes valsti, aprēķinot pensiju.

Individuālu un precīzāku informāciju par trešo valstu valstspiederīgajiem pieejamajiem pabalstiem un to apmēru var uzzināt Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūrā www.vsaalv. Aģentūras mājaslapā var atrast izsmeļošu informāciju par dažādiem pabalstiem un to pieteikšanas un saņemšanas kārtību. Informācija mājaslapā ir pieejama angļu, krievu, latviešu valodās.

Informāciju par pabalstu veidiem var saņemt arī Labklājības ministrijas mājaslapā www.lm.gov.lv Informācija ir pieejama latviešu, angļu, krievu valodās.

Pabalsti, kas nav saistīti ar sociālās apdrošināšanas iemaksām ▶

Saskaņā ar „Valsts sociālo pabalstu likumu”, ārvalstniekiem ar termiņuzturēšanās atļauju NAV pieejami šādi valsts garantētie pabalsti: (1) ģimenes valsts pabalsts, (2) bērna kopšanas pabalsts, (3) bērna piedzīmšanas pabalsts, (4) pabalsts aizbildnim par bērna uzturēšanu, (5) atlīdzība par aizbildņa pienākumu pildīšanu, (6) valsts sociālā nodrošinājuma pabalsts, (7) bērna invalīda kopšanas pabalsts, (8) pabalsts invalīdam, kuram nepieciešama kopšana, (9) pabalsts transporta izdevumu kompensēšanai invalīdiem, kuriem ir apgrūtināta pārvietošanās, (10) atlīdzība par adoptējamā bērnu aprūpi, (11) atlīdzība par audžuģimenes pienākumu pildīšanu, (12) apbedīšanas pabalsts.

Sociālie pakalpojumi un palīdzība ▶

Saskaņā ar „Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumu”, ārvalstniekiem ar termiņuzturēšanās atļauju NAV pieejami valsts/pašvaldības garantētie sociālie pakalpojumi un sociālā palīdzība (piemēram, sociālais atbalsts un rehabilitācija, iespēja apmesties patversmē un krīzes centrā, materiāls pabalsts maznodrošinātajiem u.c.). Sociālie pakalpojumi un sociālā palīdzība ir pieejama ārvalstniekiem ar pastāvīgas uzturēšanās atļauju.

Latvijā sociālos pakalpojumus un sociālo palīdzību nodrošina tā pašvaldība, kuras teritorijā konkrētā persona ir reģistrēta.

Ārzemniekiem, kuri Latvijā uzturas ar termiņuzturēšanās atļauju, nav pieejams valsts sociālais dzīvoklis vai sociālais mājoklis. Tiesības uz sociālo dzīvokli vai mājokli ir tikai Latvijas pastāvīgajiem iedzīvotājiem.

3.9. Mājoklis

Ārzemniekiem, kuri Latvijā ierodas no valsts, kas nav ES vai EEZ daļivalsts, un Latvijā uzturas ar termiņuzturēšanās atļauju, mājokļa pieejamību pamatā nosaka situācija nekustamā īpašuma tirgū un nereti arī darba devēja vai studiju gadījumā — universitātes administrācijas sniegtais atbalsts.

Visbiežāk, ārzemniekiem ierodoties Latvijā, jaunais mājoklis ir jāmeklē nekustamā īpašuma tirgū vai nu to īrējot, vai nopērkot.

Ārzemniekiem, kuri ierodas nodarbinātības nolūkā uz uzņēmuma vai darba līguma pamata, dzīves vietu var piedāvāt jaunais darba devējs. Darba devēja dzīvesvietas piedāvājums ārvalstniekam ir atkarīgs no darba devēja iespējām. Atsevišķās situācijās darba devēja piedāvātie dzīves apstākļi var būt pietīcīgi. Piemēram, vairākiem ārvalstniekiem var būt jādzīvo vienā dzīvoklī. Dzīvoklis var nebūt aprikkots ar visu nepieciešamo sadzīves tehniku un mēbelēm.

Studentiem, kuri ierodas Latvijā studēt, augstskolu administrācija var piedāvāt iespējas apmesties studentu kopmītnēs. Dzīves apstākļi kopmītnēs katrā universitātē var būt atšķirīgi.

Atsevišķās augstskolās ir kopmītnes, kur katram studentam ir sava istaba, tomēr visbiežāk vienā istabā dzīvo divi līdz trīs studenti. Studenti bieži izvēlas īrēt dzīvokļus vai ietilpas nekustamā īpašuma tirgū.

Nekustamā īpašuma īre ▶

Nekustamā īpašuma tirgus Latvijā ir liels, un ārvalstnieks var atrast savām vajadzībām un iespējām piemērotu mājokli saīdzinoši viegli. Mājokļa izmaksas ir atkarīgas no tā platības, kvalitātes, aprīkojuma un atrašanās vietas. Dzīvokļi īres tirgū ne vienmēr ir mēbelēti un aprīkoti ar visu nepieciešamo sadzīves tehniku.

Aptuvenās dzīvokļu īres izmaksas EUR Rīgā un Latvijas mazpilsētās ▶

Rīga	1—istabas dzīvoklis	aptuveni EUR 100 — 450 mēnesī*
	2—istabu dzīvoklis	aptuveni EUR 150 — 700 mēnesī*
	3—istabu dzīvoklis	aptuveni EUR 250 — 1000 mēnesī*
Latvijas mazpilsētas	1—istabu dzīvoklis	aptuveni EUR 60 — 200 mēnesī*
	2—istabu dzīvoklis	aptuveni EUR 70 — 200 mēnesī*
	3—istabu dzīvoklis	aptuveni EUR 70 — 350 mēnesī*

* komunālie maksājumi (elektrība, apkure, gāze, ūdens) nav iekļauti cenā un maksājami atsevišķi saskaņā ar pakalpojuma sniedzēja izrakstītajiem rēķiniem.

Izīrējot dzīvesvietu, jaunajam īniekam īres maksā tiek prasīta divu mēnešu apmērā, un tas attiecīgi nosedz pirmā mēneša maksu un garantijas samaksu, kas īniekam tiek atmaksāta atpakaļ brīdī, kad viļš pārstāj dzīvokli īret, un, ja dzīvoklis īpašiekam atpakaļ tiek nodots tādā pašā stāvoklī, kāds tas bija, īniekam ievācoties.

Lai izvairītos no krāpšanas, pirms maksāt personai vai firmai par dzīvokļa īri, jānoslēdz rakstiska vienošanās jeb īres līgums. īres jautājumus Latvijā reglamentē likums „Par dzīvojamo telpu īri”, Civillikums.

Nekustamā īpašuma iegāde ▶

Ārzemniekiem Latvijā nav ierobežojumu tādu nekustamo īpašumu kā ēkas un dzīvokļu iegādei. Lai iegādātos zemi un/vai īpašumu lauku vai pilsētas teritorijā, ārvalstniekiem var būt nepieciešama tās pašvaldības atlauja, kurā īpašums atrodas. Šobrīd ārvalstnieki Latvijā nevar iegādāties zemi ierobežojošajās teritorijās (zemi valsts pierobežasjoslā, dabas rezervātos un citu aizsargājamo teritoriju dabas rezervātu zonās, Baltijas jūras un Rīgas jūras līča krasta kāpu aizsargjoslā, publisko ūdenstilpju un ūdensteču aizsargjoslās).

Darījumu ar nekustamo īpašumu Latvijā var veikt tikai tad, ja zemes vai ēkas īpašuma tiesības ir nostiprinātas Zemesgrāmatā. Iegādājoties nekustamo īpašumu, tā ieguvējs tiesības uz šo nekustamo īpašumu iegūst brīdī, kad nekustamā īpašuma īpašnieka vārds tiek ierakstīts Zemesgrāmatā. Zemesgrāmatā ir reģistrēti Latvijas nekustamie īpašumi, nostiprinātas ar tiem saistītās tiesības, kā arī norādīti īpašuma īpašnieki un to maiņa.

Zemesgrāmatā atrodamā informācija par nekustamajiem īpašumiem ir publiski pieejama un ticama. Pieeja Zemesgrāmatas informācijai ir maksas pakalpojums. Zemesgrāmatai

var pieklūt, izmantojot portālu www.zemesgramata.lv.

Informācija Zemesgrāmatā ir pieejama latviešu, angļu un krievu valodā!

3.10. Pilsoniskā un politiskā līdzdalība

Saeimas vēlēšanas: Latvijā Saeimas vēlēšanās ir tiesīgi balsot un kandidēt tikai Latvijas pilsoņi.

Pārvaldību vēlēšanas: Latvijā pilsētas un novada domes vēlēšanās ir tiesīgi balsot Latvijas pilsoņi un Eiropas Savienības pilsoņi, kuri dzīvo Latvijā un ir reģistrēti Latvijas iedzīvotāju reģistrā. Gan Latvijas pilsoņi, gan Eiropas Savienības pilsoņi ir arī tiesīgi kandidēt pilsētas un novada domes vēlēšanās.

Politiskās partijas: Latvijā dibināt politisko partiju ir tiesīgi tikai Latvijas pilsoņi. Par partijas biedriem var būt personas, kuras ir Latvijas pilsoņi, Latvijas nepilsoņi un Eiropas Savienības pilsoņi, kuri dzīvo Latvijā.

Sapulces, gājieni un piketi: Latvijā ikviens ir tiesībs piedalīties protesta gājienos un piketos. Tomēr ir ierobežots to personu loks, kuras Latvijā var organizēt un vadīt iepriekšminētās aktivitātes. Tikai Latvijas pilsoņi un nepilsoņi un personas ar pastāvīgās uzturēšanās atlaujām var būt par šo pasākumu organizatoru, vadītāju un vadītāja palīgu, kā arī kārtības uzturētāju.

Nevalstiskās organizācijas: Latvijā ikviens fizisks persona var dibināt nevalstisko organizāciju — biedrību vai nodibinājumu.

Biedrība ir brīvprātīga personu apvienība, kas dibināta, lai sasniegtu statūtos noteikto mērķi, kam nav peļņas gūšanas rakstura. Savukārt nodibinājums, arī fonds ir mantas kopums, kurš nodalīts dibinātāja noteiktā mērķa sasniegšanai un tam nav peļņas gūšanas rakstura.

Lai nodibinātu biedrību ir jābūt vismaz diviem dibinātājiem, savukārt nodibinājumu var dibināt viena vai vairākas personas. Lai dibinātu nevalstisko organizāciju, personai ir jābūt vismaz 18 gadu vecai un ar Latvijā deklarētu dzīves vietu.

Pār nevalstiskas organizācijas biedru var klūt jebkura persona.

Nevalstisku organizāciju vai biedrību var reģistrēt Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistrā (turpmāk — UR). Plašāku informāciju par reģistrēšanas kārtību var meklēt UR mājaslapā www.ur.gov.lv

Religiskās organizācijas: Latvijā ar religisku organizāciju saprot draudzes, religiskās savienības (baznīcas) un diecēzes.

Lai nodibinātu religisku organizāciju, starp tās dibinātājiem ir jābūt vismaz 20 Latvijas

pilsoņiem, nepilsoņiem vai arī personām ar uzturēšanās atļaujām, un šīm personām ir jābūt vismaz 18 gadu vecām. Viena persona nevar nodibināt vairāk kā vienu draudzi.

Reliģisku organizāciju var reģistrēt UR. Plašāku informāciju par reģistrēšanas kārtību meklēt UR mājaslapā www.ur.gov.lv

Arodbiedrības: Latvijā jebkuram iedzīvotājam, kurš strādā vai studē, ir tiesības dibināt arodbiedrību vai būt par tās biedru. Arodbiedrību var reģistrē tad, ja tajā apvienojas ne mazāk par 50 personām vai ne mazāk par 1/4 no uzņēmumā vai iestādē strādājošajiem.

Arodbiedrību var reģistrēt UR. Plašāku informāciju par reģistrēšanas kārtību meklēt UR mājaslapā www.ur.gov.lv

3.11. Transportlīdzekļa vadītāja apliecības mainīga

Transportlīdzekļa vadītājam, kurš ierodas Latvijā no ārvalstīm un uzturas Latvijā ilgāk par vienu gadu, noteiktā kārtībā jāapmaina transportlīdzekļa vadītāja apliecība, izņemot Eiropas Savienības dalībvalsts vai Eiropas Brīvās tirdzniecības asociācijas dalībvalsts izsniegtu vadītāja apliecību. Apliecība nav jāmaina arī personām, kas bauda diplomātiskās vai konsulārās imunitātes un privilēģijas. Ārvalsts apliecība tiek apmainīta pēc vadīšanas eksāmena nokārtošanas.

Celju satiksmes drošības direkcijā (turpmāk — CSDD) jāiesniedz:

Pase vai personas identifikācijas (ID) karte (personai jābūt Latvijā piešķirtam personas kodam);

Apmaiņamā vadītāja apliecība;

Derīga medicīniskā uzzīņa (jāuzrāda derīga medicīniskā uzzīņa, ja par to CSDD reģistrā nav informācijas. Par to var pārliecināties, zvanot uz CSDD maksas informācijas tālruni 90004099. Medicīnisko uzzīņu var saņemt pie ģimenes ārstā vai ārstniecības iestādēs izveidotajās ārstu komisijās).

Transportlīdzekļa vadītāja apliecības maiņas pakalpojuma cena ir 22.05 EUR

3.12. Likumi un noteikumi, kuri katram būtu jāzina!

- ✓ Smēķēšana aizliegta tuvāk par 10 m no valsts un pašvaldību iestāžu ieejām, kā arī sabiedriskā transporta pieturvietās.
- ✓ Visā valsts teritorijā alkohola tirdzniecība aizliegta no plkst. 22:00 — 8:00.
- ✓ Sabiedriskās vietās aizliegts atrasties ar atvērtām alkoholisko dzērienu pudelēm un lietot šos dzērienus.
- ✓ Sods paredzēts par dabisko vajadzību kārtošanu tam neparedzētās vietās.

3.13. Kur zvanīt steidzamos gadījumos?

- ✓ Vienotais ārkārtējo notikumu numurs; Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienests — **112**
- ✓ Valsts policija — **110**
- ✓ Ja apdraudējums saistīts ar krāpšanu, huligānismu, aplaupišanu u.c., jāvēršas policijā.
- ✓ Neatliekamās medicīniskās palīdzības dienests — **113**;
- ✓ Ģimenes ārstu konsultācijas **66016001**, (18.00—8.00) darba dienā, brīvdienās visu diennakti.
- ✓ Gāzes avārijas dienests — **114**
- ✓ Satiksmes negadījumi — **67086422**
- ✓ Ja nepieciešama papildus informācija un atbildes, var izmantot arī vispārējos maksas uzzīņu tālruņus: **1188** vai **1189**.

4. Kultūra, starpkultūru saskarsmes aspekti

Lai sekmīgi strādātu ar imigrāntiem, ir svarīgas zīnāšanas un izpratne par to, kas ir kultūra, starpkultūru saskarsme un kādas var būt grūtības šajā saskarsmē.

Jēdzienam „kultūra” ir daudz un dažādas definīcijas. Šajā materiālā ir ietverta 2003. gada UNESCO Vispārējās deklarācijas par kultūras daudzveidību ietvertā definīcija: „Ar jēdzienu kultūra apzīmē kādas sabiedrības val sociālas grupas īpašu garīgo, materiālo, intelektuālo un emocionālo īpašību kopumu un kas līdzteikus mākslai un literatūrai ietver arī dzīve veidus, līdzāspastāvēšanas veidus, vērtību sistēmas, tradīcijas un uzskatus”.

Kultūra vienmēr ir saistīta ar cilvēku grupām, kopienu, kurās locekļiem ir kopīgas vērtības un kopības sajūta. Tās var būt gan nelielām grupām, gan arī tādā līmenī kā valsts un etniskās grupas.

Kultūra iekdienas dzīvē ir noteikumu, vērtību, tradīciju, simbolu, domāšanas un rīcības veids, kas cilvēku grupā ir veidojies un attīstījies ilgākā laikā. Kultūra nav statiska, tā atrodas nepārtrauktā attīstībā — tā gan mainās, gan arī izvēlēt. Runājot par kultūru, var runāt par kodu kopumu, ko cilvēks apgūst, un kas kļūst par viņa esības neatņemamu sastāvdaļu, tā ir neredzama, tas, ko mēs uzskatam par normālu.

Ar kultūru bieži asociē to, ko mēs darām svētkos. Tas ir kaut kas redzams un līdz ar to — viegli apsievējams. Tomēr vislielākā mērā tā ir salstīta ar iekdienu — mājām, darbu, mājām, darbu... To, ko mēs darām ik dienu un ko mums ir grūti atsaukt atmiņā, jo mēs to darām katru dienu.

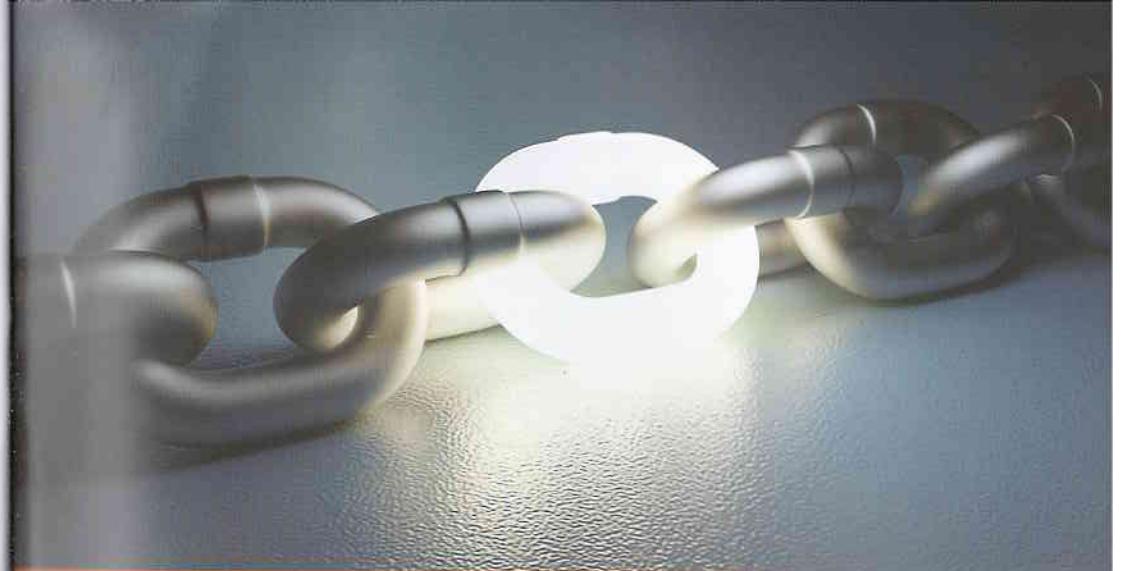
Pirms runāt par „citu”, „svešu” kultūru, svarīgi ir saprast, kas ir „Mūsu”, „Mana” kultūra. Apsēdieties un padomājiet, vislabāk kolēgu, draugu pulkā: Kas ir „Mēs”? „Mēs” — latvieši, Latvijas iedzīvotāji, „Mēs” — darbinieki, brīvprātīgie? Kas veido „Mēs”, kādi simboli, tradīcijas, iekdienas kultūra? Tāpat — kas ir pieļaujams „Mums” un ko nekad nedrīkst darīt kāds no „Mums”? Kā „Svešais”, „Cits” var kļūt par vienu no mums?

Kad mēs saskaramies ar citu kultūru pārstāvjiem, iekdienas komunikāciju var apgrūtināt citas kultūras nezināšana. Pat tādas lietas kā sasveicināties, vai ir atjauts pieskarties sarunas biedram sarunas laikā, ir būtiskas, lai veidotu labu kontaktu ar otru cilvēku. Kad jūs tiekaties ar citu kultūru pārstāvjiem, ir vērts atcerēties par sekojošiem saskarsmes izaicinājumiem un atbilstošiem ieteikumiem:

Saskarsmes izaicinājumi	Ieteikumi
✓ Atšķirīgs komunikācijas stils.	✓ Runā lēni.
✓ Atšķirīga attieksme pret konflikta situācijām.	✓ Izvairies no negatīviem jautājumiem.
✓ Atšķirīga attieksme pret uzdevumu izpildi.	✓ Gan uzklausī, gan izsakies.
✓ Atšķirīgi lēmumu pieņemšanas veidi.	✓ Pieraksti.
✓ Atšķirīga attieksme pret atklātību.	✓ Sniedz atbalstu.
✓ Atšķirīgs zināšanu apgūšanas veids.	✓ Pārliecīgās, vai informācija saprasta pareizi.
✓ Laika un vietas atšķirīga izjūta/attieksme.	✓ Izvairies no īpašiem izteicieniem.
✓ Likteņa un personīgās atbildības izpratne.	✓ Uzmanīgi ar humoru.
✓ „Sejas” saglabāšana.	✓ Uzvedības etikete (citas kultūras).
✓ Neverbalā komunikācija.	

Kad imigrants nonāk jauna kultūrā, viņš asāk izjūt „savu” kultūru, notiek it kā pamošanās un pozicionēšana „es”, „mana” kultūra un „citi” — jaunais, svešais. Runājot par iejušanos citā kultūrā, tiek runāts par piecām integrācijas stadijām:

I stadija	<i>“Medus mēnessis”</i>	Viss ir jauns, interesants.
II stadija	<i>Diskomforts</i>	Persona sāk apzināties atšķirīgo, asāk izjūt „savu”, „jauno” kultūru.
III stadija	<i>Agresīvitāte, noliedzoša attieksme</i>	Atšķirīgais personai klūst kaitinošs. Psiholoģiski un emocionāli imigrants šajā stadijā var justies ļoti nelaimīgs, ierauties sevī, var būt ļoti spēcīga vēlme norobežoties no jaunās kultūras.
IV stadija	<i>Atšķirīgā un vienojošā apzināšana</i>	Samierināšanās process, notiek pieņemšana.
V stadija	<i>Spēja integrēties</i>	Persona iekšēji ir pieņēmusi jauno.

5. Aizspriedumi, stereotipi, diskriminācija

Būtisks kultūru daudzveidības pastāvēšanas priekšnoteikums ir diskriminācijas novēršana. Latvijas Republikas Satversmes 91. pants nosaka, ka „visi cilvēki ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā. Cilvēka tiesības tiek īstenotas bez jebkādas diskriminācijas”.

Latvijas Republikas Ministru kabinets 2004. gada 23.augustā ir akceptējis „Nacionālo programmu iecietības veicināšanai”, kurās realizācijas pamatā ir nepieciešamība stiprināt pretdiskriminācijas likumdošanas sistēmu Latvijas Republikā un, izmantojot programmas rīcības plānā paredzētos izglītības un kultūras pasākumus, sadarbībā ar izglītības, kultūras iestādēm un medijiem, celt Latvijas sabiedrības tolerances līmeni, izskaust neiecietību un veikt tās profilaksi, kā arī veicināt kultūru dialogu.

<i>Aizsprendumi</i>	Domas/ secinājumi, balstīti uz nepietiekamiem faktiem, izdara par otru cilvēku, to īsti nepazīstot. (Masu medīji, citi cilvēki). Tos grūti mainīt, pārvarēt.
<i>Stereotipi</i>	Noteiktas īpašības, ar kādām apzīmē cito cilvēku, to ieradumus, tradīcijas, izskatu utt. Mērķis — vienkāršot mūsu dzīvi; rodas aizsprendumu dēļ.
<i>Diskriminācija</i>	Kad pret kādu individu vai individu grupu notiek atšķirīga izturēšanās vai attieksme rases, dzimuma, etniskās piederības, politiskās vai reliģiskās pārliecības, seksuālās orientācijas vai citu pazīmu dēļ. Par diskrimināciju parasti sauc nevienīdzīgu izturēšanos, kādu tiesību atņemšanu vai lerobežošanu, apspiešanu utt. Diskriminācija var būt arī netieša, ja kādas šķietami neitrālas pazīmes dēļ kāds individu var nokļūt neizdevīgā stāvoklī salīdzinājumā ar citiem individujiem. Taču iespējams arī, ka atšķirīgā attieksme vai izturēšanās ir bijusi pamatota — tādā gadījumā tā nav uzskatāma par diskrimināciju.

Latvijā nav pieņemts atsevišķs diskriminācijas novēršanas likums, bet pretdiskriminācijas normas ir iestrādātas vairākos normatīvajos aktos.

Vienīdzīgas bērnu tiesības: Bērnu tiesības un brīvības valsts nodrošina visiem bērniem bez jebkādas diskriminācijas — neatkarīgi no bērna, viņu vecāku, aizbildņu, ģimenes loceklu rases, tautības, dzimuma, valodas, partijas piederības, politiskās un reliģiskās pārliecības, nacionālās [pilsoniskās, zin. red.], etniskās vai sociālās izcelsmes, dzīvesvietas valstī, mantiskā un veselības stāvokļa, dzīmšanas vai citiem apstākļiem.

Vienīdzīgas tiesības būt nodarbinātam: Saskaņā ar „Darba likumu”, ikvienam ir vienīdzīgas tiesības uz darbu, taisnīgiem, drošiem un veselībai nekaitīgiem darba apstākļiem, kā arī taisnīgu darba samaksu. Šīs tiesības nodrošināmas bez jebkādas tiesas vai netiešas diskriminācijas — neatkarīgi no personas rases, ādas krāsas, dzimuma, vecuma, invaliditātes, reliģiskās, politiskās vai citas pārliecības, nacionālās [pilsoniskās, zin. red.] vai sociālās izcelsmes, mantiskā vai ģimenes stāvokļa vai citiem apstākļiem. Vienlaikus, trešo valstu valstspiederīgie, kuri Latvijā uzturas ar termiņuzturēšanās atļauju, ir izslēgti no to personu loka, kuri var saņemt valsts garantētos sociālos pakalpojumus un sociālo pašdzību. (skatīt sadālu „Sociālā drošība”).

Vienīdzīgas tiesības apvienoties ar nodarbinātību saistītās organizācijās: Saskaņā ar „Darba likumu” darbiniekiem, kā arī darba devējiem ir tiesības brīvi apvienoties organizācijās un iestāties tajās, lai aizstāvētu savas sociālās, ekonomiskās un profesionālās tiesības un intereses.

Patēriņā tiesības un atšķirīgas attieksmes aizliegums: Patēriņā tiesību aizsardzības likums nosaka, ka, piedāvājot preci vai pakalpojumu, pārdodot preci vai sniedzot pakalpojumu, aizliegta atšķirīga attieksme pret patēriņā dzimumu, rases vai etniskās piederības dēļ.

Izglītības likums: Izglītības likumā ir noteikts, ka Latvijas pilsoniem, nepilsoniem, personai, kurai ir pastāvīgās uzturēšanās atļauja un ES pilsoniem, kam ir izsniegtā termiņuzturēšanās atļauja, un viņu bērniem ir vienīdzīgas tiesības iegūt izglītību neatkarīgi no mantiskā un sociālā stāvokļa, rases, tautības, dzimuma, reliģiskās un politiskās pārliecības, veselības stāvokļa, nodarbošanās un dzīvesvietas. Tomēr, vienīdzīgu tiesību princips neattiecas uz trešo valstu valstspiederīgajiem, kuri Latvijā uzturas ar termiņuzturēšanās atļauju (skatīt sadālu „Izglītība”). Tas nozīmē, ka pastāv netiešā diskriminācija uz personas uzturēšanās statusa pamata.

Vienīdzības princips krimināltiesiskajā sfērā: Saskaņā ar „Kriminālprocesa likumu”, visām kriminālprocesā iesaistītajām personām ir jānodrošina vienota procesuālā kārtība, neatkarīgi no šo personu izcelsmes, sociālā un mantiskā stāvokļa, nodarbošanās, pilsonības, rases un nacionālās [pilsoniskās, zin. red.] piederības, attieksmes pret reliģiju, dzimuma, izglītības, valodas, dzīvesvietas un citiem apstākļiem. Tačā pāšā laikā, trešo valstu valstspiederīgajiem ar termiņuzturēšanās atļauju nav pieejama valsts nodrošinātā bezmaksas juridiskā pašdzībā, kas nozīmē, ka šai iedzīvotajai grupai nav vienīdzīgas tiesības uz taisnīgu tiesas aizsardzību.

Pretdiskriminācijas princips sociālo pakalpojumu nodrošināšanā: Nodrošinot sociālos pakalpojumus, aizliegta atšķirīga attieksme, atkarībā no personas rases, etniskās piederības, ādas krāsas, dzimuma, vecuma, invaliditātes, veselības stāvokļa, reliģiskās, politiskās vai citas pārliecības, nacionālās [pilsoniskās, zin. red.] vai sociālās izcelsmes, mantiskā vai ģimenes stāvokļa vai citiem apstākļiem. Vienlaikus, trešo valstu valstspiederīgie, kuri Latvijā uzturas ar termiņuzturēšanās atļauju, ir izslēgti no to personu loka, kuri var saņemt valsts garantētos sociālos pakalpojumus un sociālo pašdzību. (skatīt sadālu „Sociālā drošība”).

6. Bēgļi – viena no trešo valstu valstspiederīgo grupām

Bēgļa statusu var piešķirt, ja persona pamatoti baidās no vajāšanas savas pilsonības valstī vai iepriekšējās mītnes zemē (ja persona ir bezvalstnieks): rases, reliģijas, tautības, sociālās piederības, politiskās pārliecības dēļ.

Alternatīvo statusu piešķir personai, kurai nevar piešķirt bēgļa statusu un, ja personai draud nāves sods vai miesas sods, spīdzināšana, necilvēcīga vai pazemojoša izturēšanās pret to vai tās pazemojoša sodīšana; ārējo vai iekšējo bruņoto konfliktu dēļ personai nepieciešama aizsardzība un tā nevar atgriezties savā mītnes valstī.

Runājot par bēgļu sociālo integrāciju, Latvijā tā ir atšķirīga, nemot vērā personai piešķirto statusu, personas izmitināšanas vietu, vajadzībām, ierašanās Latvijā mērķi. Atšķirīgs ir arī sociālās integrācijas modelis, iesaistītās institūcijas, to uzdevumi un piesaistītie speciālisti.

Bēgļu sociālā integrācija

Kad Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde ir veikusi visu personas situācijas izpēti un pieņēmusi pozitīvu lēmmumu par statusa piešķiršanu, tā rakstiski paziņo bēglim šo informāciju. Cilvēks neapšaubāmi ir priecīgs — gaidīšanas periods ir beidzies, tomēr nākas pārdzīvot atkal nākamo šoku, jo pēc līguma noteikumiem ar Patvēruma meklētāju izmitināšanas centru (turpmāk — PMIC) „Mucenieki” vijam 2 nedēļu laikā jāatstāj šī iestāde.

Latvijā šis posms ir visnesakārtotākais, jo bēglim netiek nodrošināta pašdzība vissvarīgākajā viņa dzīves posmā — uzsākot dzīvi Latvijā. Kā visielākās grūtības, ar ko nākas saskarties uzreiz, ir mājokļa un darba atrašana. Tomēr visgrūtāk ir tas, ka nav neviena, kam uzprasīt padomu, kā rīkoties, lai cilvēks nekļūtu par krāpšanas upuri un lai tiktu ievērotas bēgļa tiesības.

Šobrīd vissvarīgāko darbu bēgļu sociālajā integrācijā veic nevalstiskais sektors Eiropas projektu ietvaros, piedāvājot dažādu profesionālu (sociālā darbinieka, jurista mājokļa jautājumos, jurista nodarbinātības jautājumos) pašdzību, adaptācijas/integrācijas programmas, kuru ietvaros tiek bēgliem sniegti priekšstats par Latvijas valsti, par iespējām īrēt mājokli, iegūt darbu, izprast, kā darbojas izglītības, veselības, sociālā sfēras, kā iekārtot bērnu bērnudārzā u.c. jomas, kuras bēglim ir nepieciešams pārzināt ikdienā. Darbojas arī Prasmju pilnveides programmas, kur bēgliem tiek mācīts, kā pašam klūt aktīvam darba meklētājam, kā orientēties interneta resursos, kā sastādīt CV, motivācijas vēstuli u.c.

2014. gada 22. aprīlī apstiprinātie Ministru kabineta noteikumi Nr. 210 „Noteikumi par pabalstu bēglim un personai, kurai piešķirts alternatīvais statuss” nosaka kārtību, kādā personai, kurai piešķirts alternatīvais statuss, un bēglim piešķir un izmaksā pabalstu, kas sedz uzturēšanās izmaksas un valsts valodas apguvei nepieciešamās izmaksas, kā arī minēto pabalstu apmēru.

Bēglim (12 mēnešus) un personai ar alternatīvo statusu (9 mēnešus) tiek maksāti šādi pabalstu veidi:

- ✓ pabalsts, kas sedz uzturēšanās izmaksas Latvijas Republikā — pilngadīgai personai — 256,12 EUR mēnesī; nepilngadīgai personai — 30 % apmērā no pilngadīgai personai minētās summas;
- ✓ pabalsts valsts valodas apguvei. Pabalstu piešķir personai no septiņu gadu vecuma un nosaka apmērā, kas sedz valsts valodas mācību faktiskās izmaksas, bet ne vairāk kā 49,80 EUR mēnesī.

7. Akulturācija, akulturācijas formas un akulturācijas barjeras

Akulturācija ir fenomens, kas ļodas, kad dažādu kultūru individu grupas nonāk tiešā kontaktā, kas izmaina vienas vai abu grupu oriģinālās kultūras iezīmes. (Redfields, Lintons, Herskovits 1936).

Tā kā akulturācija ir ilgstošs process, individu dažādos brīžos var pieņemt dažādas stratēģijas un risināt dažādi būtiskus dzīves jautājumus. Akulturācija ir kultūru savstarpējās ietekmes rezultāts, kad saskarsmē nonākušie atšķirīgas kultūras individu tiecas saglabāt savu kultūras identitāti, kā arī cēnšas iekļauties svešā kultūrā, pilnīgi vai daļēji pārņemot citas tautas kultūru un normas.

Dažādu šo problēmu risinājumu variantu kombinācija veido dažādas **akulturācijas formas vai stratēģijas**:

- Integrācija** — etnopolitiska stratēģija, kas zem vienas kolektīvas politiskās nācijas identitātes apvieno dažādu kultūru piederīgos, tiem nezaudējot savu kultūrālo piederību. Personas apgūst jaunās kultūras normas, valodu, iesaistās sabiedrības procesos u.c., bet tajā pašā laikā saglabā savas kultūras iezīmes. Tā ir sevis identifikācija kā ar jauno, tā ar veco kultūru.
- Asimilācija** — akulturācijas forma, kad kāda no akulturācijas procesā iesaistītajām pusēm pilnībā zaudē savu nacionālo raksturu un pilnībā pārņem otras puses kultūras identitāti. „Forsētā integrācija” — izzūd kultūras atšķirības, pilnībā pārņemot jaunās kultūras vadošās normas un uzvedības modeļus. Dž.V.Berījs definēja asimilāciju kā situāciju, kurā vai nu (a) individu atsakās no savas oriģinālās kultūras izcelsmes un identitātes un izvēlas identificēties un mijiedarboties ar vietējās sabiedrības locekļiem, vai (b) vietējā sabiedrība sagaida no iebraucējiem, ka tie pilnībā pārņems lielākas sabiedrības kultūru. Asimilācija ir ietekmes ziņā vienvirziena process (vietējā grupa vienpusējī zināmā mērā ietekmē otru grupu).
- Separācija/ izolācija** — individu vai sociālās grupas pilnīga svešas kultūras noliegšana. Separācija vienmēr saistīta ar izolāciju. Ja šāda izolācija tiek atbalstīta arī sociāli un politiski, tad to sauc par segregāciju — cēnšanās pēc iespējas saglabāt izcelsmes zemes kultūras normas, tendence veidot etniķi izolētas kopienas, problemātiska saskarsme ar jaunās kultūras sabiedrību.
- Marginalizācija jeb sociālā atstumšana** — no vienas puses, savas kultūras identitātes zudums un no otras puses — citas kultūras nepieņemšana. Šāda situācija var rasties gadījumā, ja nav iespējams kopt savu kultūru un diskriminācijas vai segregācijas rezultātā nav vēlēšanās iepazīt citu kultūru, tajā skaitā arī uz kultūras normām un

ekonomiskajiem resursiem.

- Virzienmaiņa** — akulturācijas forma, kad individu vērtē otru kultūru kā pārāku, nomelnojot savas paša kultūras mantojumu.
- Saplūšana, veidojot jaunu identitāti** — integrācijas rezultātā veidojas jauna identitāte.

Akulturācijas barjeras var izraisīt abi akulturācijas procesa daļnieki un arī vide, radot akulturatīvo stresu, kas ir cilvēku atbildes reakcija uz dzīves notikumiem, kuri saknējas starpkultūru kontaktā. Bieži vien šādas reakcijas ir saistītas ar paaugstinātu depresijas līmeni (kas saistīts ar kultūras zaudējuma pieredzi) un nemieru (kas saistīts ar neskaidrību par to, kā dzīvot jaunajā sabiedrībā). Aizspriedumi un resursu trūkums būtībā ir problēmas, kas atrodas abu kultūru mijiedarbībā, nevis tikai vienā no tām. Vairākas starpkultūru barjeras veido pats individu, bet citu veidošanos ietekmē vide, tāpēc akulturācijas procesā ir jārēķinās ar daudziem faktoriem, kuri turpmāk ietekmēs bēglu sociālo integrāciju.

Vides barjeras ▶

- ✓ Trūkst integrācijas kursu
- ✓ Nav iespēju strādāt vai pārkvalificēties
- ✓ Trūkst bezmaksas izglītības iespēju
- ✓ Nav izveidota atbalsta sistēma, kas darbotos nepārtraukti
- ✓ Sabiedrības negatīvā attieksme pret citas ādas krāsas, reliģijas, seksuālās orientācijas cilvēkiem u.c.
- ✓ Atšķirīgas sieviešu, vīriešu lomas sabiedrībā
- ✓ Neizpratne, kā darbojas veselības, izglītības u.c. sistēmas
- ✓ Nesakārtota sociālās integrācijas sistēma Latvijā

Bēglu akulturācijas barjeras ▶

- ✓ Piespiedu izbraukšana no izcelsmes valsts
- ✓ Īslaičīga akulturācija Latvijā
- ✓ Kultūras atšķirības, kultūru atstatums
- ✓ Valodas barjera
- ✓ Psiholoģiski — dažāda attieksme pret laiku un precizitāti
- ✓ Pārmērīga emocionalitāte, kas saistīta ar jaunas situācijas pieņemšanu
- ✓ Paaugstināta depresija sakarā ar kultūras zaudējumu

- ✓ Stereotipi
- ✓ Relīģija
- ✓ Dusmas un bailes
- ✓ Personas statuss pirms akulturācijas
- ✓ Sakāpinātas ekspektācijas

Profesionālu akulturācijas barjeras ▶

- ✓ Valodas barjera (trūkst tulku)
- ✓ Kultūras atšķirības, kultūru atstatums
- ✓ Stereotipi un aizspriedumi
- ✓ Sakāpinātas ekspektācijas par klienta spējām mainīt situāciju
- ✓ Nespēja pieņemt klienta psiholoģisko agresivitāti
- ✓ Nespēja nodrošināt klientam nepieciešamos resursus
- ✓ Nav mehānisma, kā nodrošināt līdzdarbības pienākumus
- ✓ Maz informācijas par citām atšķirīgām kultūrām
- ✓ Ir atšķirīga pašdzības nodrošināšana — jābūt kreatīvam, jāprot orientēties dažādos resursos, jāprot apmierināt klienta vajadzības ar ļoti nelieliem resursiem

8. Ieteikumi, kā pārvarēt barjeras komunikācijā ar citu kultūru cilvēkiem

Valodas barjera ▶

Visizplatītākā potenciālā barjera, kas rodas, komunicējot diviem dažādu kultūru pārstāvjiem, ir valodas barjera. Ir svarīgi saprast, ka valodas zināšana neaprobežojas vienīgi ar gramatiku un vārdu krājumu, valoda ietver sevī arī kultūras komponentu, piemēram, ir jāzina, ko un kā sacīt noteiktā situācijā, nepārkāpjot attiecīgās kultūras normas. Vienas valodas ietvaros vienam un tam pašam vārdam var būt vairākas nozīmes. Lai mazinātu valodas barjeru, ir svarīgi pilnībā pārzināt valodu, kurā komunicējat, piemēram, zināt visus viena vārda nozīmes, jo, koncentrējoties uz vienu nozīmi, vārds var izjaukt kopējo nozīmi, tādējādi radot semantiskās barjeras. Mācoties valodu, rekomendējami ir aistrast cilvēku, kurš ne vien pārzina valodu, bet arī ir spējīgs tulcot un izskaidrot nozīmes. Ja komunikators tomēr nonāk nesaprašanās situācijā, ieteicams ir nekautrēties un pārjaukt sarunas biedram kāda vārda vai izteikuma nozīmi, lūgt paskaidrojumu.

Neverbālo kodu barjera ▶

Semantiskās barjeras var izraisīt arī neverbālo kodu nesaprašana, neuztveršana vai pārprāšana. Neverbālie kodi, piemēram, stāja, poza, mīmika, žesti, ģērbšanās, fiziskais tuvums vai — tieši pretēji — distances ievērošana norāda uz klienta domām vai jūtām bez vārdiem. Neverbālie ziņojumi kādai kultūrai var būt tik raksturīgi un pierasti, ka kultūras pārstāvis tos lieto jau automātiski, nemaz nepiedomājot par to lietošanu. Profesionāla uzdevums ir klienta neverbālos kodus uztver un interpretēt pēc kultūras pieņemtajām normām.

Lai izvairītos no neverbālo kodu izraisītajām nesaprašanās barjerām, profesionālim ir ieteicams pētīt un izprast šos neverbālos kodus. Pat ja neverbālais kods attiecīgajā kultūrā šķiet aizskarošs, kultūras pārstāvim nevajadzētu to uztvert personīgi, jo otrā kultūrā neverbālajam kodam, ļoti iespējams, nemaz nav aizskarošas nozīmes. Tomēr ir jāievēr uzmanība neverbālo kodu sistēmai, kas tiek lietota no paša puses, jo atsevišķi neverbālie kodi dažās kultūrās var būt aizvainojoši.

Stereotipu barjera ▶

Stereotipi ir teju pati nozīmīgākā barjera starpkultūrālā komunikācijā un sadarbībā ar klientu. Balstoties uz iepriekšējo pieredzi (pārsvarā savas kultūras ietvaros), cilvēki

mēdz klasificēt citus pēc pašradītiem modejiem, paraugiem. Visbiežāk citas kultūras pārstāvja uzvedība tiks interpretēta tā, kā no viņa tiek sagaidīts, izslēdzot jebkādus citus izskaidrojumus, kas neatbilst pastāvošajam stereotipam.

Stereotipu izveidotās barjas pārvarēšanai nepieciešamas, pirmkārt, zināšanas par attiecīgo kultūru, otrkārt, ļoti nozīmīgi ir apzināties savus stereotipus un aizspriedumus. Stereotipu apzināšanās, kā arī to cēlonu izprāšana, ir solis to izskaušanā vai mazināšanā. Izskaužot aizspriedumus, paveras iespēja uzlūkot kultūru no cita skatu punkta, tādējādi veicinot veiksmīgas interpersonālās komunikācijas norisi. Ikiens profesionālis tādējādi bieži ir simbols citas kultūras pieņemšanai, jo viņš primāri ir savas kultūras pārstāvis un sekundāri— speciālists.

Stresa barjera

Starpkultūru komunikācijas procesu nereti pavada sasprindzinājums. Līdzīgi kā jebkura neierasta situācija ar nepazīstamu cilvēku, tāpat arī starpkultūru kontakti ietver sevi stresa komponentu. Lai komunikācija starp dažādu kultūru cilvēkiem norisinātos veiksmīgi, ir svarīgi šo stresu apzināties un pārvarēt. Speciālistiem ir jābūt gataviem būt saprotōsiem un piedot klientam, tāpat arī piedot sev par nesaprāšanās situācijas izraisīšanu.

Vēsturiskā un politiskā faktora barjera

Tādi vēsturiski fakti kā kari, kolonizācijas, okupācijas, iekarošanas un tamļīdzīgi, ne vienmēr, tomēr ļoti iespējams, var ietekmēt starpkultūru komunikāciju un arī profesionālās attiecības. Lai pārvarētu šādi radušos barjeru, rekomendējami būtu distancēties no zināmiem vēsturiskiem un politiskiem faktiem un saprast, ka attiecīgās kultūras pārstāvji nav atbildīgi par savu senču rīcību. Ieteicams rīkoties līdzīgi kā stereotipu komunikatīvās barjeras pārvarēšanā.

Ja sarunā jāizmanto tulkš, sagatavojoties pirms intervijas

- ✓ Pārliecināties, vai tulksam ir atbilstošs valodas zināšanu līmenis
- ✓ Uzmanība pievēršama valodas dialektiem — tie var būt atšķirīgi
- ✓ Tulksam ir jābūt neitrālam sarunā
- ✓ Tulksam ir jāievēro konfidencialitāte
- ✓ Neizmantot par tulkiem sarunas partnera tuviniekus
- ✓ Ieplānot 2 reizes ilgāku laiku sarunai

Sarunas laikā

- ✓ Sekot, lai visi mobilie telefoni būtu izslēgti
- ✓ Savstarpēji iepazīstināt tulku ar sarunas partneri
- ✓ Runājot skatīties uz sarunas partneri, nevis uz tulku
- ✓ Sekot, lai tulks neizsaka savu vērtējumu — „man ir aizdomas, ka viņš/viņa melo”
- ✓ Neveidot garu runas plūsmu, jo tulksam ir grūti pārtulkot
- ✓ Ja saruna ir garāka par 1 h, tad ir jābūt atpūtas pauzēm tulksam
- ✓ Ja tulks sarunas laikā raksta piezīmes, tās pēc sarunas beigšanas jāiznīcina sarunas partnera klātbūtnē

Pēc sarunas

- ✓ Ja saruna bijusi emocionāli grūta, pārrunāt ar tulku gūtos iespaidus. Radot iespēju psiholoģiski atslābināties, jūs nodrošināsiet konfidencialitātes ievērošanu.
- ✓ Neaizmirst pateikties tulksam par veikto darbu.

9. Viena no pasaules reliģijām – islāms

Islāms ir monoteiska reliģija, kuras izcelsme ir Arābijas pussalā 7. gadsimtā. Vēsturiski islāms strauji izplatījās Ziemeļāfrikas un Ibērijas pussalas teritorijā un arī uz austrumiem Centrālāzijā, Indijas pussalā un Dienvidaustrumāzijā. Tādejādi islāma eksistē vairākas atšķirīgas kultūras jeb apakšcivilizācijas: arābu, turku, persiešu un malajiešu.

Muhammads sākotnēji bija jedvesmojies no kristietības un jūdaisma. Monoteisms, atklāsme un daudzi citi elementi islāmā ir aizgūti no Bībeles. Pravieša zināšanas par Bībeli tika iegūtas netiešā ceļā — iespējams, no jūdu un kristiešu tīrotājiem vai ceļotājiem. Šīs ziņas ir sajauktas ar apokrifiskiem elementiem.

Atklāsmes Muhammadu piemeklēja, kad viņš tuvojās četrdesmit gadu vecumam. Saskaņā ar musulmaņu tradīcijām, viņš piedzīvoja redzējumus savas pravietošanas pirmajos gados. Muhammada islāma sludināšana aizsākās ar enģeļa Gabriela parādīšanos, kurš pavēlēja viņam lasīt. Pravietis atteicās, aizbildinoties, ka neprot lasīt (Muhammads bija analfabēts), bet enģēlis Gabrieļs sāka viņu žņaugt. Muhammads bija spiests atkārtot enģeļa vārdus: „Lasi! (ikra) Dieva Tava Kunga vārðā, kas ir radījis cilvēku no asins sabiezējuma. Lasi! Un Dievs tavs viszēlīgākais, kas ir devis rakstāmirbuli, dod cilvēkam zināšanas, par kurām tas nav zinājis”. Pirmajā laikā Muhammads savas garīgās atklāsmes pārstāstīja tikai ģimenes locekļu un draugu starpā. Pamazām viņa klausītāju auditorija paplašinājās. Muhammads sludināja par viendievību, par to, ka dzīve pēc nāves turpinās paražīzē un tie, kas nepārņems viņa mācību, noklūs mokošā pēcnāves eksistēncē. Mekas iedzīvotāji

viņa agrīno sludināšanu uzskatīja par nekaitīgu, un tai netika pievērsta īpaša uzmanība. Šai agrīnajā periodā Muhammads vēl nedomāja par jaunas reliģijas dibināšanu, pravieša mērķis bija publiski paust piedzīvotās atklāsmes. Tā kā Muhammads bija noskaņots pret Mekas bagāto oligarhiju, viņš guva nelielu atbalstu sabiedrības zemākajos slāņos. Apstāklis, ka Mekas iedzīvotāji pravieša ticībai izrādīja arvien lielāku pretestību, lika viņam meklēt atbalstītājus ārpus šīs teritorijas. 622. gada 16. jūlijā Muhammads pārcēlās no Mekas uz Medīnu (Jatribu), kas arābu valodā tiek dēvēta par „Hidžru” un šis datums ir musulmaņu kalendāra gada sākums.

Korāns ir islāma pamatteksts, bez kura nav iedomājama šīs reliģijas pastāvēšana, jo uz šī teksta pamatojas visi tās aspekti un dimensijas (tiesiskā, politiskā, ētiskā un mistiskā). Tas tika pakāpeniski iedvests jeb (lejup) nosūtīts pravietim Muhammadam apmeram 20 gadu laika (aptuveni 612.g. līdz 632.g.). Korāns sastāv no 114 dažāda garuma sūrām, kuras savukārt sastāv no ajātiem. Pētnieku vidū pastāv atšķirīgi viedokļi par to, kad Korāna teksts pirmo reizi tika fiksēts rakstiski: vieni uzskata, ka tas notika jau Muhammada dzīves laikā, citi, ka tūlīt pēc pravieša nāves viņa pirmā vietnieka (halīfa) Abū Bakra laikā, vēl citi domā, ka tas noticis halīfa Usmāna laikā. Katrā ziņā, ir skaidrs, ka līdz mums nonākušais Korāna teksts ieguva savu tagadējo formu tieši Usmāna laikā (644. – 655.).

Pirms Muhammada dažādos laikos Dievs sūtīja pie dažādām kopienām citus vēstnešus (Ābraāmu, Nou, Mozu, Jēzu). Jūdaisms, kristietība un islāms, pēc Korāna uzskatāmi par vienas un tās pašas — Ābraāma iedibinātās — viendievības tradīcijas dažādām attīstībās līzēm jeb stadijām. Korāns vēsti, ka laika gaitā gan jūdaisms, gan kristietība pazaudēja savu sākotnējo tīribu, jo šīs kopienas piejauca kļāt īstenā un vienīgā Dieva vēstījumam savus cilvēciskos prātojumus un izdomājumus. Tādēļ Dievs sūtīja pie cilvēkiem vēl vienu vēstnesi ar plašākām pilnvarām nekā Mozum un Jēzum, proti, Muhammadu. Muhammada atnestais vēstījums, kā pausts Korānā, jāsaprot kā Dieva pēdējais aicinājums cilvēkiem atgriezties pie sākotnējās tīrās viendievības.

Korāns sarakstīts arābu valodā. Tajā ietverto vēstījumu var pilnībā saprast, lasot Korānu tīkai šajā valodā. Jebkurš tulkojums uzskatāms vien par vairāk vai mazāk adekvātu šī vēstījuma izskaidrojumu vai komentāru, nevis par autentisko vēstījumu.

3. Islāma pilāri ir reliģiski akti, kas ir jāpraktizē un jāievēro ikvienam musulmanim. Šie pilāri ir islāma pamats:

- Apliecinājums vienīgajam Dievam (al-šahada)**: Nav neviens cita dieva kā īstenaus Allahs (tulkojumā no arābu valodas „Dievs”), un Muhammads ir Viņa pēdējais un īstenaus pravietis”;
- Lūgšanas (al-salāt)** — Musulmaņi lūgšanos praktizē piecas reizes dienā (aizgūts no kristietības): gaismai austot, pusdienlaikā, pēcpusdienā, pēc saules rieta un naktī;
- Žēlastības dāvana (zakāt)** — īpašs Dieva slavināšanas un pateicības veids, kas

Izpaužas 2,5% (no ienākumiem un īpašumiem) nodokļa maksāšanā, lai palīdzētu sabiedrības nabadzīgākajiem un sociāli visneaiszsargātākajiem locekļiem. Zakats tiek maksāts reizi gadā;

4. **Ramadāns** — saskaņā ar Korānu, musulmaņiem ir jāievēro gavēnis, lai Dievam izrādītu savu padevību un pazemību. Gavēnis ilgst no rītausmas līdz saulrietam un šajā laikā nedrīkst dzert šķidrumu, ēst, smēķēt, stāties intīmās attiecībās. Ramadāna galvenā ideja — iejusties nabadzīgo cilvēku «ādā»;
5. **Svētceļojums (hadž)** — svētceļojums uz Meku. Katram musulmanim vismaz reizi mūžā ir jāveic svētceļojums uz Meku (islāma svētā pilsēta/izcelsmes vieta), protams, ja vien viņš fiziski un finansiāli var to izdarīt.

Rietumu pasaulei ir tendence uzskatīt, ka islāma sabiedrībā reliģijas nozīme spēlē to pašu lomu, ko rietumos, proti, tiek nodaļita garīgā dzīve no ikdienas. Kristietībā runa ir par absolūtam garīgām vērtībām, atgriešanos pie Dieva. Garīgā dimensija ir tā, pēc kā jātiecas, ikdienas dzīvei ir sekundāra nozīme. Islāma mērķis ir, nevis katram individuālam sasniegāt garīgo dimensiju, bet izveidot reliģisku valsti, kurā visi reliģiskie, materiālie un militārie spēki tiek izmantoti tieši šī mērķa sasniegšanai. Islāmā nav nošķirums starp garīgo un ikdienas dzīvi (nav nošķirums starp baznīcu un valsti jeb precīzāk — mošeju, jo islāmā nav baznīcas, turklāt, mošejas loma ir atšķirīga no baznīcas lomas), šī reliģija ir tendēta tieši uz sadzīvisko jomu.

Baznīcā cilvēki pulcējas tikai reliģisku motīvu vadīti. Piemēram, Dievkalpojums, kristīšana u.tml, savukārt islāmā mošeja neaprobežojas tikai ar garīgās funkcijas pildīšanu. Mošeja notiek arī politiskas tikšanās, dažos gadījumos tā pilda arī skolas funkcijas, mošeja kalpo kā tikšanās un atpūtas vieta. Kļūdaini ir mošeju saukt par „islāma/musulmaņu baznīcu”, jo, kā jau iepriekš tika minēts, starp mošeju un baznīcu valda liela atšķirība.

Korāna parādīšanās 7. gadsimtā ieviesa revolucionāras pārmaiņas tā laika sabiedrībā. Pirmsislāma sabiedrībā vīrietim drīkstēja būt neierobežots sievu skaits, turklāt sievietes loma sabiedrībā bija pielīdzināma verga lomai. Islāms piešķira sievietēm tiesības un noteica, ka poligāmijā drīkst būt tikai četras sievas un ka visām sievietēm ir jābūt identiski labiem dzīves apstākļiem.

Šariāts sevī ietver ne tik daudz individuālismu, cik kolektīvisma būtību, tādēļ paredz lielāku uzsvaru uz sociāliem dzīves aspektiem un taisnīgumu, nekā individuālās vērtības. Rietumu pasaules debates par to, vai islāma tiesību sistēma ir vai arī nav savienojama ar demokrātiju, ir novēdis pie konflikta eskalācijas, jo šariāts bieži tiek aplūkots kā viduslaiku sprieduma forma. Šim priekšstatam trūkst jebkāda veida analītisks pamatojums par patieso lomu, ko šariāta likums spēlē musulmaņu vidū. Jēdziens „taisnīgums” islāma reliģijā ir nozīmīgākā sabiedrības vērtība, kas tiek attiecināta uz visām dzīves sfērām. Šariāta tiesību normu mērķis ir gūt taisnīgumu un aizstāvēt sabiedrības labklājību. Islāma likums nav likums, kā tas tiek izprasts tradicionālajā jurisprudencē. Šīs sistēmas liku-

ma apkopojums kodeksā vai vienotā izdevumā nepastāv. Turklat demokrātiskā valsts pārvaldē suverenitāte pieder tautai, bet islāmā suverenitātes jēdziens tiek attiecināts uz Dieva gribu. Tas sevī ietver ne tikai reliģiskās normas, kas diktē individuālu dzīvi, bet arī politisko, ekonomisko, komercdarbības, ģimenes tiesības.

Vēsturiski šariāts bija vērts pret galma aristokrātiju, ierobežoja halīfa varu, uzsverot, ka halīfa loma nav identiska ar pravieša Muhammada vai rāšidūnu lomu. Halīfam, pēc šariāta likumiem, ir atļauts spriest taisnu tiesu, balstoties tikai uz Dieva likumiem. Šo lemeslu dēļ galma ieražas tika pasludinātas pretrunā ar šariāta normām. Pastāvēja islāma noteikumi, kas noteica, ka „vājākos” ir jāaizsargā. Neviena konstitūcija nebija tiesīga ieteikmēt cilvēka personiskos lēmumus un pārliecību. Protī, ne garīdznieks, ne reliģiska institūcija nebija tiesīga būt par starpnieku starp musulmani un Dievu. Islāmā ir noteikts, ka visi musulmaņi ir vienlīdzīgi, nedrīkstēja pastāvēt garīdznieciska elite, kas funkcionētu kā starpnieki. Tādejādi islāma likums mēģināja pārveidot sabiedrību pēc kritērijiem, kas bija diametrāli pretēji galma kritērijiem.

Šariāta pareiza interpretācija un izskaidrošana veido zinātnes nozari, ko pēta islāma reliģijas pētnieki (ulema). Šariāta tiesību sistēmai ir raksturīga daudzveidīga interpretācija.

Islāma Svētajos rakstos teikts, ka gan sievietes, gan vīrieša dvēsele Dieva priekšā ir vienlīdzīgas. Nemot vērā, ka Tuvo Austrumu un Ziemeļāfrikas sabiedrība ir patriarchāla, šariāta interpretācija attieciņā uz sieviešu tiesībām ir konservatīva, kas sekmē novirzīšanos no autentiskām normām. Sieviešu tiesību neievērošana un diskriminācija daudzās arābu valstīs, kas it kā tiek balstītas uz šariātu, realitātē nav identificējamas ar islāma patieso būtību, turklāt lielākā daļa dzimumu nevienlīdzības nav balstīta uz islāma vērtībām, bet, galvenokārt, izriet no tradicionālās, patriarchālās sabiedrības, kur vīrietim ir dominējošā loma. Piemēram, sievietei nav atļauts rādīties atklātā bez nikāba vai hidžāba, savukārt pravieša Muhammada laikā šāda paraža neeksistēja.

Korānā ir arī teikts, ka sievietei ir jānēsā plīvurs un zināmā mērā jānošķiras no svešu vīriešu sabiedrības, bet Korānā nav teikts, ka sievietēm ir jāaizsedz visa seja un jāuzturās kādā atsevišķā mājas daļā. Nikāba valkāšana tika pārņemta dažus gadsimtus pēc Muhammada nāves no Bizantijas kristiešiem, kuru sabiedrībā sievietes pilnībā aizsedza sejas.

Sieviešu tiesības — Laicīgajā dzīvē pastāv atšķirība starp tiesisko stāvokli sievietei un vīrietim, kas parasti ir izdevīgāks vīriešiem. Piemēram, vīriešiem ir lielākas pilnvaras pieņemt svarīgus lēmumus par laulību, šķiršanos un ģimenes dzīvi nekā tas ir sievietei. Tiesā vīriešu sniegtajiem pierādījumiem ir lielāka nozīme nekā sievietes sniegtajai liecībai. Šāda veida Korāna interpretācija aprobežojas ar dažu fragmentu izraušanas no konteksta. Spilgs piemērs tam ir Saūda Arābija, kura pašlaik cilvēktiesību jautājumā uz pasaules skatuves ir negatīvs izņēmums. Šī valsts lielā mērā dzīvo pēc 7. gadsimtu likumiem un nekorektas šariāta interpretācijas attieciņā uz 21. gadsimtu. Saūda Arābijas

sabiedrībā sieviete nedrīkst iziet no mājas bez vīrieša pavadības, kuram, turklāt, ir jābūt glīmenes loceklim. Mūsdienās šis šariāta aizliegums šķiet diskriminējošs un nesaprotams, bet vēsturiski tas ir pieņemts, lai nodrošinātu sievietes aizsardzību. Viens no pretrūnigākajiem jautājumiem islāma tiesībās ir poligāmija. Modernisti uzstāj, ka poligāmija mūsdienās nav piemērojama un ir nepieciešams tās aizliegums. Savukārt tradicionālisti apgalvo — poligāmija ir musulmaņa vīrieša tiesības, kas viņam ir piešķirtas caur Svēto grāmatu Korānu, un tajā rakstītā neievērošana ir grēks. Šariāta likums paredz, ka vīrietim vienlaicīgi drīkst būt četras sievas. Poligāmijas ideja tika pārmantota no pirms islāma laika Žāhilīja, kas tulkojumā no arābu valodas nozīmē „tumsonība”, kad vīrietim drīkstēja būt neierobežots sievu skaits. Islāms ierobežoja sievu skaitu, nosakot, ka tas nedrīkst pārsniegt skaitli četri. Saskaņā ar Korānu ir noteikti detalizēti apstākļi, kādos drīkst būt pieļaujama daudzsievība. Korānā galvenā poligāmijas ideja ir sievietes fiziska un finansiāla aizsardzība gadījumos, kad tā ir kļuvusi par atraitni vai bāreni. Korāns akceptē poligāmiju laikā, kad musulmaņi tika nogalināti karos pret Meku. Daudzas sievietes palika bez aizstāvjiem. Saskaņā ar cilts likumiem, kad bārenis vai sieviete paliek bez aizstāvja, to parasti nogalināja. Klasiskā islāma juristi uzskaita vēl vairākus citus apstākļus, kad ir pieļaujama daudzsievība. Piemēram, sieviete ir neauglīga, sieviešu īpatsvars valstī ir daudz augstāks nekā vīriešu. Islāmā ir noteikts, ka pret visām sievām ir jāizturas vienādi un jānodrošina identiski dzīves apstākļi. Teorētiski sievietei ir tiesības neakceptēt vīra laulību ar citu sievieti un pieprasīt šķiršanos. Balstoties uz šariātu, sieviete drīkst stāties jaunā laulībā trīs mēnešus pēc laulības šķiršanas vai vīra nāves.

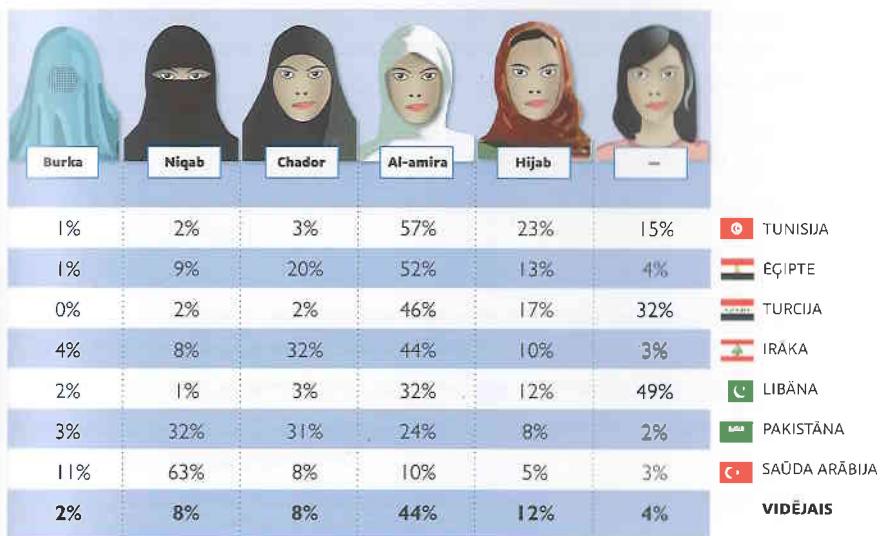
Vadoties pēc islāma likuma, laulības šķiršana vīrietim ir daudz vieglāks process nekā sievietei. Lai laulība tiktu šķirta, vīrietim ir jāpasaka sievietei trīs reizes talaq (atsacīšanās). Islāmā laulības šķiršana tiek nosodīta un ir izstrādāti norādījumi, kādos gadījumos laulība drīkst būt šķirta. Šariātā ir teikts, ka vīrietim ir vienpusējas tiesības šķirt laulību. Savukārt sieviete var šķirt laulību, pasakot talaq tikai gadījumos, kad vīrietis viņai deleģējis šīs tiesības. Šo tiesību deleģēšana var notikt gan pirms, gan pēc laulībām, gan arī iekļauta laulības līgumā. Vēl viens veids, kā sieviete var šķirt laulību, ir pielietojot khūl. Protī, sieviete, atdodot dāļu vai arī visu pūru, pieprasīt šķiršanos no vīra, bet arī šajā gadījumā ir konkrēti atrunāts, kādās situācijās drīkst pieprasīt khūl.

Sieviete var šķirt laulību arī ar tiesas iestādes pašādību, kur tiek izskatīta iesniegtā sūdzība. Maliki, Shafii un Habbali šariāta skolas ir liberālākas attiecība uz sievietes laulības šķiršanu, savukārt Hanafi skola, uzskata, ka laulību ar tiesas pašādību drīkst šķirt tikai gadījumos, kad vīrietis nav spējīgs pildīt vīra pienākumus vai ir bezvēsts pazudis.

Laulības līgumā var iekļaut noteikumus, kuru pārkāpuma gadījumā laulība tiek šķirta. Bieži viens no nosacījumiem, kuru pārkāpjot laulība tiek šķirta, ir, ja vīrietis aprec vēl vienu sievieti. Visbiežāk šajā situācijā pirmā sieva tiek automātiski šķirta.

Salīdzinot šariāta noteiktās sieviešu tiesības, kas attiecas uz laulības šķiršanu un

poligāmiju ar liberālisma pamatvērtībām, iezīmējās sieviešu diskriminācija. Sievietei nav atvēlētas tādas pašas tiesības kā vīrietim. Piemēram, mantojuma tiesības. Lielākajā daļā arābu valstu sievietēm ir tiesības tikai uz pusē no mantojuma uz ko pretendē vīrietis. Ko rāna tas tiek pamatots ar faktu, ka vīrietim ir finansiāli jānodrošina ģimene, tāpēc viņam ir nepieciešami lielāki līdzekļi nekā sievietei.

Islāms Latvijā :

Šodien Latvijā eksistē divas islāmtīcīgo kopienas Rīgā un viena Daugavpilī. Tradicionālojās islāma svētkos kopā sanāk aptuveni 350—400 cilvēku. Kopējās lūgšanas, kuras notiek piecīreiz dienā, Rīgā notiek tikai reizi nedēļā, bet vasarā kopā sanāk līdz 20 cilvēkiem. Kopiena rūpējas par musulmaņu kapsētu, kur pirmsmusulmanis apbedīts 1904. gadā, tāpat nesen tika saņemts sektors Jaunciema kapsētā. Neskatoties uz to, ka kopumā Rīgas un Latvijas musulmaņi ir inertī attiecībā uz reliģiozo kanonu pildīšanu, viņi tomēr vēlas būt apbedīti kā musulmaņi.

Latvijā neizstrūkstošās jauktās laulības rada šķēršļus islāmtīcīgiem, jo bieži vien viens no laulītājiem neatzīst otru reliģiozo pārliecību. Kā liels atbalsts reliģozajai darbībai kalpo Rīgas augstskolu studenti—muslimi ar Korāna zināšanām un attiecīgu uzvedību, kura iegūta valstīs, kur islāmam atvēlēta milzīga loma, no tiem—aptuveni 100 pakistānieši, sudānieši, čadienieši un citi. Medicīnas akadēmijas islāmtīcīgajiem studentiem ir atvēlētas speciālās telpas obligātajām lūgšanām. Rīgas kopiena nodrošina kāzu un bēru rituālus, tradicionālu svētku pavadīšanu saskaņā ar Korāna priekšrakstiem. Par kopienas reliģizo

dāļu atbild divi garīdznieki — imāmi, kuri ieguvuši izglītību Pēterburgā un Kazanā. Savus pakalpojumus piedāvā ķirurgs — muslimanis, kurš veic rituālo apgrāzīšanu. Neliela jaunatnes daļa sanāk svētdienas skolā.

Rīgas musulmaņu administratīvais priekšsēdētājs darbojas Valsts prezidenta konsultatīvajā padomē. Nelielais musulmaņu skaits neļauj radīt vērā nemamu minoritāti, kurai būtu svarīga loma Latvijas sabiedriskajā dzīvē. Pēdējo gadu tendence parāda, ka, neskatoties uz tradicionāli musulmapu tautu pārstāvju skaita samazināšanos, Latvijā pamazām ienāk islāms, kurš paliek.

Ieteicamā literatūra un resursi latviešu valodā

- *Atšķirīgs klients daudzveidīgā Latvijā*, Latvijas Cilvēktiesību centrs, 2010.
- *Atšķirīgs klients daudzveidīgā Latvijā*, papildināts izdevums Latvijas Cilvēktiesību centrs, 2010, 2011
- *Celvedis Starpkultūru izglītībā*, Rīga: ĪUMSILS, 2004
- *Etniskās attiecības un akulturācijas procesi Latvijā: iedzīvotāju attieksmes pret dažādām akulturācijas stratēģijām*, I.Šūpule, Latvijas Universitātes raksti, 2007., 714.sēj.: Socioloģija
- *Ierobežojumi imigrantu bērnu tiesībām Latvijā*; Ķešāne I., Akule D., Sabiedriskās politikas centrs „Providus”, 2011.
- *Imigranti Latvijā: iekļaušanās iespējas un nosacījumi*, BISS, 2009
- *Imigrantu ācīja Latvijā: valsts valodas apguve un pilsoniskā izglītība*; Kaša R., Akule D., Sabiedriskās politikas centrs „Providus”, 2011.
- *Integrācijas prakse un perspektīvas*, Baltic Institute of Social Sciences, Rīga, 2006.
- *Integrācijas rokasgrāmata politikas veidotājiem un speciālistiem*. Tiesiskuma, brīvības un drošības ģenerāldirektorāts., 2010.
- *Kultūru daudzveidība, kultūru dialogs un kultūrkompetence*. Lekciju kurss., Ose L., Laicāne M., Mihailovs I.J., Stroja A. Biedrība Dialogi.lv, 2008.
- *Kvalitatīvo pētījumu studija, pētījums „Jauno sabiedrības locekļu integrācija”*, 2008
- *Mācāmies uzņemt: Imigrantu integrācija Latvijā un Polijā*, Sabiedriskās politikas centrs „Providus”, 2009.
- *Migrācija – iespēja risināt pieprasījumu pēc darbaspēka Latvijā*, 2010., Eiropas migrācijas tīkls
- *Rokasgrāmata darbam ar trešo valstu valstspiederīgajiem*, D.Akule, L.Ose, S.Zalcmane, I.Vinmans u.c., VSDA „Attīstība”, 2011.
- *Sabiedrības integrācija un iecietība Latvijā: pētījumos balstīts skatijums*, E.Klave, 2008
- *Trešo valstu valstspiederīgo integrācijas linguistiskie aspekti*; Hanovs D., Jaudzems G., Laicāne M. u.c., Dialogi.lv, 2010.
- *Tu saproti mani, es saprotu tevi!*, Informatīvais materiāls jauniešiem par patvēruma jautājumiem un kultūras atšķirībām, IOM, 2007.
- *Civilizāciju sadursme*, S. Hantingtons; Jumava, 2012.

■ www.patverums-dm.lv ■ www.dzivotlatvija.lv

Biedrība „Patvēruma „Drošā māja””
2015